

รากฐานความคิด : กฎหมายระหว่างประเทศกับการพัฒนาสังคม

Foundational Concepts: International Law and Social Development

อุทิศ ทาหอม¹

Utis Tahom

บทคัดย่อ

บทความ “รากฐานความคิด : กฎหมายระหว่างประเทศกับการพัฒนาสังคม” นำเสนอพัฒนาการของกฎหมายระหว่างประเทศจากยุคที่รัฐใช้อำนาจเป็นใหญ่ในการแก้ไขข้อพิพาท สู่การใช้กลไกสันติวิธีภายใต้หลักกฎหมายสากล โดยเน้นผลกระทบของสงครามโลกที่นำไปสู่การก่อตั้งสหประชาชาติในปี 1945 และการบัญญัติหลักห้ามใช้กำลังในกฎบัตรสหประชาชาติ มาตรา 2(4) รากฐานของกฎหมายระหว่างประเทศที่มีมาจากกฎหมายธรรมชาติ อำนาจอธิปไตย ความยินยอมของรัฐ และหลักสนธิสัญญาที่มีผลผูกพันต้องได้รับการปฏิบัติโดยมีแหล่งที่มาหลักตามมาตรา 38(1) ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ได้แก่ สนธิสัญญา จารีตประเพณีหลักกฎหมายทั่วไป คำพิพากษาศาลและความเห็นของนักกฎหมาย บทความได้อธิบายขั้นตอนการทำสนธิสัญญา ได้แก่ การเจรจา ลงนาม ให้สัตยาบันและจดทะเบียน พร้อมกรณีรัฐธรรมนูญไทย มาตรา 178 ที่ต้องให้รัฐสภาเห็นชอบและยืนยันว่าไทยใช้ระบบวินัยในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศภายในประเทศ สำหรับองค์ประกอบของรัฐตามอนุสัญญามอนเตวิเดโอ ได้แก่ ประชากรถาวร ดินแดนแน่นอน รัฐบาลที่มีประสิทธิภาพและความสามารถในการติดต่อกับรัฐอื่น พร้อมอธิบายแนวคิดการรับรองรัฐและรัฐบาล เช่น ทฤษฎีประกาศ ทฤษฎียืนยัน ทฤษฎีไต่บาร์และเอสตราดา บทความเสนอว่ากฎหมายระหว่างประเทศมีบทบาทในการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพ ความยุติธรรมและการพัฒนาสังคมโลกอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : รากฐานความคิด, กฎหมายระหว่างประเทศ, การพัฒนาสังคม

Abstract

This article, “Intellectual Foundations: International Law and Social Development,” explores the evolution of international law from a system dominated by state-centric power politics to one governed by legal norms and mechanisms of peaceful dispute resolution. It emphasizes the historical impact of

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Associate Professor Dr. of Social Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University,

E-mail : Utis.th@bru.ac.th

the World Wars, which culminated in the establishment of the United Nations in 1945 and the articulation of the prohibition against the use of force under Article 2(4) of the UN Charter. The theoretical foundations of international law are rooted in natural law, state sovereignty, the principle of consent, and the binding nature of treaties. The article further elaborates on the formal sources of international law as outlined in Article 38(1) of the Statute of the International Court of Justice—namely, treaties, customary international law, general principles of law, judicial decisions, and scholarly writings. The article also delineates the procedural stages of treaty-making: negotiation, signature, ratification, and registration. Particular attention is given to the Thai Constitution's Article 178, which requires parliamentary approval for treaty ratification, illustrating Thailand's adoption of a dualist approach to the domestic incorporation of international legal obligations. Furthermore, the article outlines the criteria for statehood under the Montevideo Convention, which include a permanent population, a defined territory, an effective government, and the capacity to enter into relations with other states. It also examines legal theories concerning the recognition of states and governments, including declaratory, constitutive, Tobar, and Estrada doctrines. The article concludes that international law plays an essential role in facilitating peaceful dispute settlement and promoting global peace, justice, and sustainable social development.

Keywords : Foundations of Legal Thought, International Law, Social Development

บทนำ

ในอดีตความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรืออาณาจักรต่าง ๆ ตั้งอยู่บนหลัก “อำนาจเป็นใหญ่ (Power Politics)” และการเอาชนะกันโดยใช้กำลังทางทหารโดยเฉพาะเมื่อเกิดข้อพิพาทเรื่องดินแดน ทรัพยากร หรือการลบล้างศักดิ์ศรีของชาติคู่กรณีมักเลือกใช้ “สงคราม (War)” เป็นวิธีหลักในการระงับข้อขัดแย้ง ส่งผลให้โลกต้องเผชิญกับความเสียหายอย่างร้ายแรงทั้งด้านชีวิต ทรัพย์สินและความมั่นคงระยะยาวของมนุษยชาติ สงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ซึ่งเป็นผลมาจากความล้มเหลวในการจัดการความขัดแย้งผ่านวิธีสันติ (Davies, 2012) การพึ่งพาอาวุธและการใช้กำลังไม่เพียงทำลายรัฐคู่สงครามเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อรัฐอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงเป็นเหตุให้สังคมโลกตระหนักถึงความจำเป็นของกฎหมายระหว่างประเทศในการป้องกันและระงับข้อพิพาทโดยไม่ใช้ความรุนแรงจึงได้จัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ เพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหลอมรวมทุกประเทศให้เข้าเป็นสมาชิก คือ สหประชาชาติ (United Nations) ก่อตั้งในปี 1945 โดยมีเป้าหมายหลักในการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศกฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) มาตรา 2(4) ระบุว่าห้ามมิให้รัฐใดใช้กำลังหรือขู่จะใช้กำลังต่อบูรณภาพแห่งดินแดนหรืออธิปไตยทางการเมืองของรัฐอื่น และการส่งเสริมให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี เช่น การเจรจา (Negotiation) การไกล่เกลี่ย (Mediation) การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) และการนำข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่าง

ประเทศ (ICJ) และศาลอาญาระหว่างประเทศ หรือ ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ (ICC) (Chapnick, 2004)

การพัฒนาของกฎหมายระหว่างประเทศถูกจัดอยู่ภายใต้กฎหมายมหาชนถือเป็นความสำเร็จที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างระเบียบตามกฎหมายระหว่างหน่วยงานที่มีอำนาจอธิปไตย แม้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศในปัจจุบันจะรวบรวมเป็นกฎหมายผ่านสนธิสัญญา ประเพณีและหลักคิดทางกฎหมายถือเป็นต้นกำเนิดของกฎหมายระหว่างประเทศในแนวทางปฏิบัติ (Muschik, 2022) กฎหมายระหว่างประเทศ (International law) เป็นกฎเกณฑ์และหลักการที่มีผลผูกพันทางกฎหมายต่อรัฐและบุคคลระหว่างประเทศอื่น ๆ ในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามที่ระบุไว้ในมาตรา 38 (1) ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice : ICJ) แหล่งที่มาหลักของกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ 1. สนธิสัญญาและอนุสัญญาระหว่างประเทศเป็นข้อตกลงอย่างเป็นทางการระหว่างรัฐ 2. กฎหมายระหว่างประเทศตามธรรมเนียม หรือ จารีตประเพณี (Customary International Law) ได้มาจากการปฏิบัติของรัฐทั่วไปและสอดคล้องกันซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมาย (Opinio Juris) 3. หลักการทั่วไปของกฎหมายที่ได้รับการยอมรับโดยประเทศที่มีอารยธรรมเป็นการอุดช่องว่างในกรณีไม่มีสนธิสัญญาหรือธรรมเนียมปฏิบัติ 4. คำตัดสินของศาลและคำสอนของนักกฎหมายที่ได้รับการยอมรับถือเป็นหลังการสำคัญต่อการปรับปรุงกฎหมาย 5. หลักความยุติธรรมโดยคุณธรรมยินยอมนำเข้าสู่ศาลยุติธรรมมาใช้แทน (Lepard, 2010) ดังนั้นกฎหมายระหว่างประเทศควบคุมพื้นที่ต่าง ๆ ตั้งแต่การห้ามใช้กำลัง เอกสิทธิ์คุ้มกันทางการทูตและเขตแดนทางทะเลไปจนถึงปัญหาข้ามชาติ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การก่อการร้ายและอาชญากรรมทางไซเบอร์ กฎหมายระหว่างประเทศนั้นแตกต่างจากกฎหมายในประเทศตรงที่ไม่มีฝ่ายนิติบัญญัติและการบังคับใช้กฎหมายโดยหน่วยงานกลาง อย่างไรก็ตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้นใช้กลไกเชิงบรรทัดฐาน เช่น การให้ความร่วมมือของรัฐ ความกังวลเรื่องชื่อเสียง (Reputational Concerns) การพิจารณาคดีระหว่างประเทศต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เป็นต้น

กฎหมายระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพ เสถียรภาพ ความร่วมมือและความยุติธรรมระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศเป็นรากฐานของกรอบความมั่นคงระดับโลกผ่านหลักการต่าง ๆ เช่น ความเสมอภาคของอำนาจอธิปไตย การไม่แทรกแซงและการห้ามใช้กำลัง กฎบัตรสหประชาชาติ โดยเฉพาะมาตรา 2(4) ได้วางหลักว่า ห้ามการรุกรานและส่งเสริมการแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติซึ่งมีส่วนช่วยป้องกันสงครามได้ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ก่อเกิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนแสดงให้เห็นได้จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) ค.ศ. 1948 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองระหว่างประเทศ (The International Covenant on Civil and Political Rights) ค.ศ. 1966 และตราสารสิทธิมนุษยชนระดับภูมิภาค (Regional Human Rights Instruments) หลักการเหล่านี้ให้การยืนยันว่าสิทธิบางประการอยู่เหนือขอบเขตและอำนาจอธิปไตยของรัฐถือเป็นหลักการสากลที่ทุกประเทศจะต้องไม่ละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนนั้นเอง (Roosevelt, 2024) กฎหมายระหว่างประเทศมีความจำเป็นในการควบคุมพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือเขตอำนาจศาลของประเทศ เช่น ทะเลหลวง

อวกาศและสิ่งแวดล้อมโลก นอกจากนี้ยังส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น กฎหมายองค์การการค้าโลก การบิน การสื่อสารและสาธารณสุขในภาวะวิกฤตในภาวะโรคระบาดสนธิสัญญาและสถาบันระหว่างประเทศได้วางกรอบการทำงานประสานกันเพื่อตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ดังกล่าวและสร้างกลไกความยุติธรรมระหว่างประเทศ เช่น ศาลอาญาระหว่างประเทศ ศาลเฉพาะกิจสำหรับรวันดาและยูโกสลาเวีย เพื่อควบคุมการเกิดปัญหาอาชญากรรมสงคราม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ หรือการค้ำมนุษย์ ห้ามกระทำเป็นโจรสลัด เป็นต้น ซึ่งเป็นการบังคับเด็ดขาด (Jus Cogens) (Alfredsson & Eide (Eds.), 2023) เป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศยอมรับร่วมกันและยึดถือปฏิบัติเป็นพันธกรณีผูกพันเป็นการทั่วไปและมีผลผูกพันทุกรัฐให้ต้องยอมรับและปฏิบัติตาม

ดังนั้นจากเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้นผู้เขียนจึงได้มองเห็นถึงความสำคัญที่จะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ประการ ได้แก่ 1. รากฐานความคิดของกฎหมายระหว่างประเทศ 2. องค์ประกอบของรัฐและการรับรองของรัฐ 3. การระงับข้อพิพาทของกฎหมายระหว่างประเทศ และ 4. กฎหมายระหว่างประเทศกับการพัฒนาสังคม

รากฐานความคิดของกฎหมายระหว่างประเทศ

กฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) มิใช่เพียงระบบกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้น หากยังเป็นผลสะท้อนจากพัฒนาการของแนวคิดทางปรัชญา การเมืองและกฎหมายที่หล่อหลอมขึ้นจากประสบการณ์ของมนุษยชาติในเวทีสากล ดังนั้น “รากฐานความคิด” ของกฎหมายระหว่างประเทศจึงให้ความสำคัญกับหลักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law Theory) หลักอำนาจอธิปไตยของรัฐ (Sovereignty of States) หลักความยินยอมของรัฐ (Consent of States) หลักสนธิสัญญาต้องได้รับการปฏิบัติ (Pacta Sunt Servanda) และหลักความยุติธรรมสากลและสิทธิมนุษยชน ผู้เขียนจะอธิบายให้เห็นถึงรากฐานความคิดของกฎหมายระหว่างประเทศ ประกอบด้วย 1. เหตุผลการก่อเกิดกฎหมายระหว่างประเทศ 2. บ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศ 3. ความสัมพันธ์กฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในของรัฐ ดังนี้

1. เหตุผลการก่อเกิดกฎหมายระหว่างประเทศ ในศตวรรษที่ 19 ถือเป็นยุคเปลี่ยนผ่านในการพัฒนาของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยการเปลี่ยนแปลงจากธรรมเนียมปฏิบัติที่ไม่ได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรไปสู่การรวบรวมและสร้างกลไกที่เป็นระบบมากขึ้น เมื่อความสัมพันธ์ทางการทูตกลายเป็นกฎเกณฑ์ตามธรรมเนียมปฏิบัติทางการทูตและสิทธิพิเศษของทูตต่างประเทศกลายเป็นธรรมเนียมที่เกิดการยอมรับระหว่างประเทศ แม้ว่าจะยังไม่ได้รวบรวมเป็นกฎหมายอย่างสมบูรณ์ในรูปแบบสนธิสัญญาแต่เริ่มเป็นการปฏิบัติของรัฐและได้รับการเคารพในฐานะบรรทัดฐานที่มีผลผูกพันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

รัฐต่าง ๆ หันมาใช้อำนาจอนุญาโตตุลาการมากขึ้นที่โดดเด่นคือ การอนุญาโตตุลาการเรียกร้องสิทธิของอลาบามา ค.ศ. 1872 ระหว่างสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่ซึ่งแก้ไขข้อพิพาทเกี่ยวกับการสนับสนุนเรือรบของสมาพันธรัฐของอังกฤษ การใช้การอนุญาโตตุลาการที่ประสบความสำเร็จกลายเป็นแรงบันดาลใจกลายเป็นเครื่องมือทางกฎหมายอื่น ๆ เช่น อนุสัญญาเฮกในปี ค.ศ. 1899 และ 1907 ก่อตั้งศาล

อนุญาโตตุลาการถาวร (PCA) อย่างหนึ่งในการเป็นหนึ่งในโลกใกลสถาบันแรก ๆ สำหรับการแก้ไขข้อพิพาทอย่างสันติระหว่างรัฐ นอกจากนี้ในศตวรรษที่ 19 ยังเป็นการเพิ่มขึ้นของลัทธิประจักษ์นิยมทางกฎหมาย (Legal Positivism) หรือ สำนักกฎหมายบ้านเมือง (Shaw, 2017) โดยมองว่ากฎหมายระหว่างประเทศถือเป็นกฎหมายที่มีผลผูกพันรัฐได้เช่นกันแต่มีใช้ด้วยเหตุผลที่ว่า กฎหมายระหว่างประเทศนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายธรรมชาติที่จะผูกพันรัฐและมีค่าบังคับสูงกว่ากฎหมายภายในรัฐ หากแต่เป็นเพราะว่ารัฐนั้นแสดงเจตจำนงที่จะยอมรับและผูกพันตามกฎหมายระหว่างประเทศเช่นนั้นว่านั้นและการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของรัฐในการผูกพันตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้นในรูปของ “ความยินยอม (Consent)” (จุฬพต สายสุนทร, 2552) อย่างไรก็ตามช่วงเวลาดังกล่าวสะท้อนถึงอิทธิพลของโลกทัศน์แบบยุโรปเป็นศูนย์กลางเกิดควบคู่ไปกับการขยายตัวของลัทธิล่าอาณานิคม โดยหน่วยงานหรือรัฐที่อยู่นอกยุโรปจำนวนมาก มิได้รับการยอมรับให้มีสถานะเป็นผู้มีสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศอย่างแท้จริง ขณะเดียวกันหลักคำสอนทางกฎหมายในยุคนั้นยังถูกใช้เพื่อรองรับการแทรกแซง การครอบงำทางอาณานิคมและการทำสนธิสัญญาที่ไม่เท่าเทียม กระแสเหล่านี้ถูกตั้งคำถามและท้าทายอย่างรุนแรงในศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะผ่านกระบวนการปลดอาณานิคมและการเกิดขึ้นของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเรียกร้องความเสมอภาคในระเบียบระหว่างประเทศ

ศตวรรษที่ 20 ถือเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในโครงสร้าง ขอบเขตและการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ เนื่องจากผลที่ตามมาของสงครามโลก 2 ครั้ง รัฐต่างตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการมีสถาบันระหว่างประเทศอย่างจริงจังและได้รวบรวมกรอบกฎหมายเพื่อป้องกันความขัดแย้งในอนาคตและส่งเสริมความร่วมมือสันนิบาตชาติ (The League of Nations) ก่อตั้งขึ้นโดยสนธิสัญญาแวร์ซายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยเป็นความพยายามในการสร้างองค์กรระดับโลกที่มุ่งเน้นที่ความมั่นคงร่วมกับการปลดอาวุธและการแก้ไขข้อพิพาท แม้ว่าสันนิบาตชาติจะขาดอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายและไม่สามารถป้องกันการปะทุของสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ แต่สันนิบาตชาติก็มีส่วนสนับสนุนที่สำคัญ คือ สถาปนาการทูตพหุภาคี (It Institutionalized Multilateral Diplomacy) ส่งเสริมสิทธิของชนกลุ่มน้อย ความกังวลด้านมนุษยธรรม และสาธารณสุข (It Promoted Minority Rights, Humanitarian Concerns, and Public Health) วางรากฐานแนวคิดสำหรับสหประชาชาติและองค์กรระหว่างประเทศ (Klabbers, 2020)

สหประชาชาติ (UN) ก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1945 หลังจากความเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ถือเป็นจุดเปลี่ยนในการปกครองระดับโลกและกฎหมายระหว่างประเทศ กฎบัตรสหประชาชาติทำหน้าที่เป็นกรอบรัฐธรรมนูญสำหรับระบบกฎหมายระหว่างประเทศ โดยกำหนดหลักการ มาตรา 2(1) ความเท่าเทียมกันของรัฐ (Sovereign Equality of States) มาตรา 2(4) การห้ามใช้กำลัง (The Prohibition of The Use of Force) มาตรา 33 การยุติข้อพิพาทโดยสันติ (Peaceful Settlement of Disputes) มาตรา 55-56 การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน (Promotion of Human Rights) จนได้จัดตั้งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ซึ่งเป็นองค์กรตุลาการหลักของสหประชาชาติเป็นเวทีสำหรับการแก้ไขข้อพิพาททางกฎหมายระหว่างรัฐและการพัฒนาหลักนิติศาสตร์ (Grewe, 2013) ซึ่งยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เห็นสนธิสัญญาพหุภาคีจำนวนมากที่

รวบรวมกฎหมายระหว่างประเทศหลายสาขาเข้าด้วยกัน รวมถึงกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (International Human Rights Law) เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (1948) กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law) เช่น อนุสัญญาเจนีวา (1949) กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (International Environmental Law) เช่น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (1992) ข้อตกลงปารีส (2015) กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ (International Trade Law) เช่น ความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) และองค์การการค้าโลก (WTO) กฎหมายทะเล เช่น อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS) (1982) เป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้เพิ่มขึ้นว่าปัญหาบางประการ เช่น สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม การค้า สุขภาพจำเป็นต้องมีการกำกับดูแลทางกฎหมายร่วมกันเกินกว่าความสามารถของรัฐแต่ละรัฐ (Mingst & Karns, 2019)

ขณะเดียวกันในช่วงเวลาดังกล่าวศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่เชี่ยวชาญเฉพาะก็กำเนิดขึ้นด้วย เช่น ศาลอาญาระหว่างประเทศสำหรับอดีตยูโกสลาเวีย ศาลอาญาระหว่างประเทศสำหรับรวันดา ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICC) ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยธรรมนูญกรุงโรม (1998) เพื่อดำเนินคดีบุคคลในข้อหาฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมนุษยชาติและอาชญากรรมสงคราม ส่วนศาลสิทธิมนุษยชนระดับภูมิภาค เช่น ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (ECHR) ศาลสิทธิมนุษยชนระหว่างอเมริกาและศาลสิทธิมนุษยชนและสิทธิของประชาชนแห่งแอฟริกา องค์การตุลาการเหล่านี้เพิ่มความสามารถในการดำเนินคดีตามกฎหมายระหว่างประเทศและช่วยสร้างความรับผิดชอบทางกฎหมายในระดับระหว่างประเทศ นอกจากนี้ระบบของสหประชาชาติยังรวมถึงหน่วยงานเฉพาะทางที่บังคับใช้และติดตามการปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์การอนามัยโลก (WHO) ทำหน้าที่กำกับดูแลด้านสุขภาพและระเบียบข้อบังคับด้านสุขภาพระหว่างประเทศ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ให้ความสำคัญกับสิทธิและมาตรฐานแรงงาน สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (IAEA) ทำหน้าที่เกี่ยวกับการไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ หน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการติดตามการทำงานของรัฐบาล การเสนอความช่วยเหลือทางเทคนิคและการรับรองว่าสนธิสัญญาเกี่ยวกับการให้คำปรึกษามากกว่าการออกคำสั่งทางกฎหมาย (Fassbender, Peters, Peter, & Högger(Eds.), 2012)

ดังนั้นศตวรรษที่ 19 และ 20 ได้เปลี่ยนแปลงกฎหมายระหว่างประเทศจากประเพณีและการปฏิบัติทวิภาคีที่ไม่ชัดเจนให้กลายเป็นระบบการปกครองระดับโลกที่รวบรวมเป็นประมวลกฎหมาย สถาบันและบังคับใช้ได้ตั้งแต่ประมวลกฎหมายของบรรทัดฐานทางการทูตและการใช้อำนาจอตุลาการไปจนถึงการก่อตั้งสถาบันระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ วิวัฒนาการของกฎหมายระหว่างประเทศสะท้อนถึงการพึ่งพากันของสังคมโลกถึงแม้ว่าจะมีปัญหา เช่น การบังคับใช้กฎหมายและความไม่สมดุลของอำนาจ แต่ระเบียบทางกฎหมายที่สร้างขึ้นในสองศตวรรษนี้ยังคงทำหน้าที่เป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระดับนานาชาติและการแก้ไขปัญหาโลกในศตวรรษที่ 21 นั้นเอง

2. บ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศมีต้นกำเนิดมาจากอารยธรรมโบราณซึ่งวางบรรทัดฐานในเบื้องต้นสำหรับการทูต สนธิสัญญา และสงคราม ตั้งแต่สนธิสัญญาแห่งกาเดช

ไปจนถึง กฎหมายของประชาชาติ หรือ กฎหมายของประชาชน ภาษาละตินเรียกว่า Jus Gentium (Trindade, 2010) การปฏิบัติในช่วงแรกได้วางรากฐานสำหรับความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างการเมืองต่าง ๆ ประเพณีทางศาสนาและปรัชญาได้หล่อหลอมหลักการสากลของความยุติธรรมและความประพฤติ ระบบสมัยใหม่เกิดขึ้นพร้อมกับสันติภาพเวสต์ฟาเลีย ค.ศ. 1648 ซึ่งกำหนดให้รัฐมีอำนาจอธิปไตย นักคิด (Thinkers) เช่น ฮูโก โกรเชียส (Hugo Grotius) ถือเป็นนักกฎหมายและนักการทูตชาวดัตช์ได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งกฎหมายระหว่างประเทศ” ในผลงานสำคัญของเขาเรื่อง De Jure Belli ac Pacis (On The Law of War and Peace, ค.ศ. 1625) โกรเชียส (Grotius) ได้เสนอว่าหลักการกฎธรรมชาติดังกล่าวได้มาจากเหตุผลและธรรมชาติของมนุษย์นั้นผูกมัดรัฐและผู้ปกครองทั้งหมด ได้โต้แย้งว่าสงครามเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายภายใต้เหตุผลที่ยุติธรรม แต่เน้นย้ำถึงการยับยั้งชั่งใจและความสมส่วนในการดำเนินการ ที่สำคัญโกรเชียส (Grotius) เสนอแนวคิดที่ว่ากฎหมายระหว่างประเทศมีอยู่โดยอิสระจากศาสนา (Finnis, 2011) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปฏิวัติวงการในสมัยนั้น เพื่อเป็นการทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจของบ่อเกิดกฎหมายระหว่างประเทศ ผู้เขียนขอแนะนำเสนอรายละเอียดดังนี้

2.1 สนธิสัญญา เป็นข้อตกลงที่มีผลผูกพันอย่างเป็นทางการระหว่างสองรัฐหรือมากกว่านั้น ในกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งโดยหลักแล้วคือรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยและองค์กระหว่างประเทศที่อยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ สนธิสัญญาอาจเรียกได้หลายชื่อ เช่น อนุสัญญา พิธีสาร สนธิสัญญา ข้อตกลง หรือกบฏ แต่ไม่ว่าจะใช้ศัพท์อะไรก็ตามลักษณะทางกฎหมายก็ยังคงเหมือนเดิมหากเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ (Neff, 2014) ตามมาตรา 2(1) (a) ของอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา (The 1969 Vienna Convention on The Law of Treaties) ค.ศ. 1969 สนธิสัญญาถูกกำหนดว่า

“ข้อตกลงระหว่างประเทศที่สร้างขึ้นระหว่างรัฐในรูปแบบลายลักษณ์อักษรและอยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะรวมอยู่ในตราสารฉบับเดียวหรือตราสารที่เกี่ยวข้องสองฉบับขึ้นไป และไม่ว่าจะใช้ชื่อเรียกเฉพาะใดก็ตาม” (Tzouvala, 2020)

ลักษณะสำคัญของสนธิสัญญา คือ 1) มีผลผูกพันทางกฎหมาย แตกต่างจากการประกาศทางการเมืองหรือคำแถลงเจตนารมณ์ สนธิสัญญามีผลผูกพันทางกฎหมาย เมื่อมีผลบังคับใช้แล้ว ภาคิจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขภายใต้หลักการ Pacta Sunt Servanda (ภาษาละติน) หมายถึง สนธิสัญญาที่มีผลผูกพันต้องได้รับการปฏิบัติตามดังที่ระบุไว้ในมาตรา 26 ของอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา 2) ต้องได้รับความยินยอม สนธิสัญญาจะผูกพันเฉพาะผู้ที่ยินยอมโดยชัดแจ้งเท่านั้น โดยทั่วไปผ่านการลงนาม การให้สัตยาบัน การเข้าร่วม หรือการยอมรับซึ่งสะท้อนถึงหลักการพื้นฐานของอำนาจอธิปไตยของรัฐ ในกฎหมายระหว่างประเทศ 3) ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้ข้อตกลงเป็นสนธิสัญญา ข้อตกลงนั้นต้องมีจุดมุ่งหมายให้ดำเนินการภายในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ ไม่ใช่กฎหมายในประเทศหรือเอกชน 4) ต้องเป็นลายลักษณ์อักษรใช้กับสนธิสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษรโดยเฉพาะรัฐที่ตก

ลงตามสนธิสัญญาจึงมีผลบังคับใช้ แม้ว่าข้อตกลงปากเปล่าระหว่างรัฐอาจมีผลผูกพันทางกฎหมายภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศแบบจารีตประเพณีในบางกรณีได้ (Tomuschat, 2008)

สำหรับขั้นตอนการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศนั้นประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่

ประการแรก การเจรจา (Negotiation) ถือเป็นขั้นตอนแรกและเป็นพื้นฐานในกระบวนการทำสนธิสัญญาซึ่งหมายถึงการหารือและพิจารณาร่วมกันระหว่างตัวแทนของรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศเพื่อกำหนดและตกลงเกี่ยวกับเนื้อหาและเงื่อนไขของสนธิสัญญาที่จะเกิดขึ้น จุดประสงค์ของการเจรจา คือเพื่อระบุผลประโยชน์ร่วมกันและวัตถุประสงค์ทางกฎหมายร่างและปรับปรุงบทบัญญัติของสนธิสัญญาให้สอดคล้องกับรัฐสมาชิก สร้างความเข้าใจร่วมกันและฉันทามติทางการทูตและแก้ไขการตีความหรือเป้าหมายที่ขัดแย้งกันระหว่างคู่สัญญา (Gehring, 2007)

ในช่วงขั้นเจรจาดังกล่าวถือเป็นความสำคัญของของสนธิสัญญาเกี่ยวกับสิทธิ ภาระผูกพัน กลไกและเงื่อนไขที่จะถูกสร้างขึ้นยังไม่มีการสร้างภาระผูกพันทางกฎหมาย แต่ขั้นตอนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานสำหรับการสู่การลงนามต่อไป ซึ่งการเจรมักจะดำเนินการโดยตัวแทนของรัฐหรือผู้มีอำนาจเต็มซึ่งเป็นบุคคลได้รับอำนาจจากรัฐบาลประเทศนั้น ๆ ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เอกอัครราชทูต คณะผู้แทนที่ได้รับการแต่งตั้งโดยหัวหน้ารัฐหรือรัฐบาล ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคและที่ปรึกษากฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสนธิสัญญาที่ซับซ้อนหรือเฉพาะทาง อำนาจในการเจรจาจะได้รับการมอบให้เป็นทางการผ่าน “อำนาจเต็ม (จดหมายรับรองสถานะ)” ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 7 ของอนุสัญญากรุงเวียนนา อย่างไรก็ตามตัวแทนของรัฐบางคน เช่น นายกรัฐมนตรี ประธานาธิบดี รัฐมนตรีต่างประเทศถือเป็นผู้มีอำนาจโดยตำแหน่ง สำหรับรูปแบบการเจรจาสามารถเกิดขึ้นได้ในรูปแบบต่าง ๆ ทวิภาคีระหว่างสองรัฐ พหุภาคีเกี่ยวข้องกับหลายรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศ (Hollis (Ed.), 2020) การเจรจาสنธิสัญญาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการร่างและกลุ่มงานที่ได้รับมอบหมายให้จัดทำบทความเฉพาะ การแลกเปลี่ยนข้อเสนอ ข้อเสนอตอบโต้และการแก้ไข การสร้างการประนีประนอมผ่านการประนีประนอมหรือ “ข้อตกลงแบบรวม” การต่อรองทางการเมืองและการสร้างพันธมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์พหุภาคี การเจรจาบางครั้งอาจจะใช้เวลานานโดยเฉพาะสนธิสัญญาในประเด็นที่โต้แย้งกัน เช่น การปลดอาวุธ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การค้า เป็นต้น

ประการที่สอง การลงนามสนธิสัญญา (Signing a Treaty) ในสนธิสัญญาระหว่างประเทศนั้นไม่ใช่แค่พิธีการเท่านั้นแต่ยังมีความสำคัญทางกฎหมายและการเมืองภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา (The Vienna Convention on The Law of Treaties) ค.ศ. 1969 มาตรา 12 ได้กำหนดว่า “รัฐสามารถแสดงความยินยอมที่จะผูกพันตามสนธิสัญญาผ่านการลงนามได้หากสนธิสัญญาระบุว่าการลงนามจะมีผลเช่นนั้นมิฉะนั้นแล้ว จะถือว่ารัฐที่เจรจาตั้งใจให้การลงนามแสดงถึงความยินยอม รัฐได้ลงนามในสนธิสัญญาโดยขึ้นอยู่กับทำให้สัตยาบัน การยอมรับหรือการอนุมัติ” (Klabbers, 2023)

ในการณีส่วนใหญ่การลงนามจะไม่ผูกพันรัฐให้ปฏิบัติตามภาระผูกพันทางกฎหมายทั้งหมดของสนธิสัญญาทันที แต่เป็นการบ่งชี้ถึงความตั้งใจของรัฐที่จะดำเนินการตามกระบวนการให้สัตยาบันหรือการอนุมัติที่เทียบเท่ากัน การลงนามเป็นสัญญาถือว่ารัฐเห็นด้วยกับข้อความในสนธิสัญญาและตั้งใจที่จะดำเนินการเพื่อให้เกิดความผูกพันทางกฎหมายหลังการให้สัตยาบันเป็นการกำหนดความมุ่งมั่นทางการเมืองเบื้องต้นของรัฐต่อการอบสนธิสัญญาตามมาตรา 18 ของอนุสัญญากรุงเวียนนา รัฐที่ได้ลงนามในสนธิสัญญาและยังไม่ได้ให้สัตยาบันจะต้อง “งดเว้นการกระทำที่จะขัดขวางวัตถุประสงค์และจุดประสงค์ของสนธิสัญญา” ภาระผูกพันนี้มีอยู่จนกว่ารัฐจะแสดงให้เห็นชัดเจนว่าตั้งใจที่จะไม่เข้าเป็นภาคี (Wolfrum & R ben (Eds.), 2005)

ขั้นตอนการลงนามและให้สัตยาบันสนธิสัญญาระหว่างประเทศกรณีประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 178 ซึ่งควบคุมการลงนาม การให้สัตยาบัน การเข้าร่วม หรือการยอมรับพันธกรณีระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันประเทศ

“มาตรา 178 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่นกับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศหนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยหรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา และหนังสือสัญญาอื่นที่อาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการค้าหรือการลงทุนของประเทศอย่างกว้างขวางต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ในการนี้รัฐสภาต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง หากรัฐสภาพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าวให้ถือว่ารัฐสภาให้ความเห็นชอบ

หนังสือสัญญาอื่นที่อาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการค้า หรือการลงทุนของประเทศอย่างกว้างขวางตามวรรคสอง ได้แก่ หนังสือสัญญาเกี่ยวกับการค้าเสรีเขตศุลกากรร่วม หรือการให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือทำให้ประเทศต้องสูญเสียสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดหรือบางส่วน หรือหนังสือสัญญาอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ให้มีกฎหมายกำหนดวิธีการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและได้รับการเยียวยาที่จำเป็นอันเกิดจากผลกระทบของการทำหนังสือสัญญาตามวรรคสามด้วย

เมื่อมีปัญหว่าหนังสือสัญญาใดเป็นกรณีตามวรรคสองหรือวรรคสามหรือไม่ คณะรัฐมนตรีจะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยก็ได้ทั้งนี้ศาลรัฐธรรมนูญต้องวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับคำขอ” (บุญร่วม เทียมจันทร์ ศรีญา วิชชาธรรม, 2560)

จากสาระสำคัญของบทบัญญัติในมาตรา 178 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 จะชี้ให้เห็นถึงวิธีการและขั้นตอนการการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ผู้เขียนจะขอเพื่อให้เห็นแนวทางเกี่ยวกับหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ดังนี้

1. การเจรจาและตกลงในระดับฝ่ายบริหารกระทรวงการต่างประเทศหรือหน่วยงานเจ้าของเรื่องเริ่มการเจรจาเมื่อได้ข้อสรุปของสนธิสัญญา (Treaty Text) แล้วจะเสนอเข้าสู่คณะรัฐมนตรี (ครม.) เพื่อพิจารณาอนุมัติการลงนาม

2. การพิจารณาของรัฐสภา (ในบางกรณี) ตามมาตรา 178 วรรคสองหากสนธิสัญญาเข้าข่ายว่า “มีผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม หรือก่อให้เกิดภาระทางการคลังของประเทศ หรือทำให้ต้องมีการตรากฎหมายเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามได้” ต้องเสนอให้รัฐสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนลงนามโดยกระบวนการมีลำดับ คือ คณะรัฐมนตรีเสนอร่างสนธิสัญญาต่อรัฐสภา รัฐสภาพิจารณาในที่ประชุม (อาจตั้งคณะกรรมาธิการวิสามัญ) หากรัฐสภาให้ความเห็นชอบจึงสามารถลงนามได้ หากไม่เข้าข่ายดังกล่าวสามารถข้ามขั้นตอนนี้ได้

3. การลงนามในสนธิสัญญา (Signature) ผู้แทนรัฐบาลไทยที่ได้รับอำนาจ เช่น นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ลงนามการลงนามนี้ยังไม่เป็นการมีผลผูกพันโดยสมบูรณ์ต้องผ่านการให้สัตยาบัน (Ratification) เสียก่อน

4. การให้สัตยาบัน (Ratification) เป็นขั้นตอนที่ประเทศไทยแสดงเจตนาผูกพันตนเองตามสนธิสัญญาอย่างเป็นทางการกระทำโดยพระมหากษัตริย์ภายใต้คำแนะนำของคณะรัฐมนตรีตามระบอบรัฐธรรมนูญ

5. การประกาศในราชกิจจานุเบกษาสนธิสัญญาที่มีผลใช้บังคับแล้วในทางระหว่างประเทศจะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อให้มีผลในทางกฎหมายภายในประเทศ

6. การปฏิบัติตามพันธกรณีหากสนธิสัญญานั้นกำหนดสิ่งที่ประเทศไทยต้องดำเนินการ เช่น การออกกฎหมาย หรือแก้ไขกฎหมายภายในประเทศก็ต้องดำเนินการต่อไปโดยรัฐสภา ขั้นตอนนี้เป็นการแปลงสู่การตรากฎหมายรองรับของประเทศ เพื่อให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามตามทฤษฎีวินัยนั่นเอง

ประการที่สาม การให้สัตยาบัน (Ratification) หมายถึง ช่วงเวลาที่รัฐซึ่งลงนามในสนธิสัญญาแล้วดำเนินการตามขั้นตอนทางรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายในประเทศให้เสร็จสิ้น และแสดงความยินยอมอย่างเป็นทางการที่จะผูกพันตามกฎหมายโดยสนธิสัญญาภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ ขั้นตอนนี้ควบคุมโดยหลักแล้วตามมาตรา 2(1)(b) ของอนุสัญญาเวียนว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ. 1969 คำจำกัดความของการให้สัตยาบัน “การให้สัตยาบัน หมายถึงการกระทำระหว่างประเทศที่รัฐแสดงความยินยอมที่จะผูกพันตามสนธิสัญญานระหว่างประเทศ” (Chiu, 2012)

กระบวนการนี้ถือเป็นการเปลี่ยนผ่านการเมืองไปสู่ข้อผูกมัดทางกฎหมาย โดยทำให้การกระทำแห่งความยินยอมเสร็จสมบูรณ์ในกรณีที่มีการลงนามเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะผูกพันรัฐได้วัตถุประสงค์ของการให้สัตยาบันมี 2 ประการ **ประการแรก** ในระดับประเทศการให้สัตยาบันช่วยให้สถาบันระดับชาติ โดยทั่วไปคือรัฐสภาหรือฝ่ายบริหาร ตรวจสอบสนธิสัญญาได้ก่อนที่จะมีผลผูกพันทางกฎหมาย **ประการที่สอง** ในระบอบนาชาติการให้สัตยาบันถือเป็นการยืนยันอย่างเป็นทางการถึงเจตนาของรัฐที่จะผูกพันตามกฎหมายตามสนธิสัญญา เมื่อมีการให้สัตยาบันแล้วรัฐจะผูกพันตามเงื่อนไขของสนธิสัญญาอย่าง

สมบูรณ์และถูกต้องตามกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 26 VCLT (pacta sunt servanda) “ทุกสนธิสัญญาที่มีผลใช้บังคับย่อมผูกพันรัฐภาคีแห่งสนธิสัญญาและรัฐภาคีแห่งสนธิสัญญานั้นจะต้องปฏิบัติตามสัญญาด้วยความสุจริต” (Chiu, 2012)

ประการที่สี่ การจดทะเบียนสนธิสัญญา (Registration of Treaties) การลงทะเบียนสนธิสัญญาเป็นการกระทำอย่างเป็นทางการที่รับรองความโปร่งใสการเปิดเผยต่อสาธารณะและความถูกต้องตามกฎหมายของข้อตกลงระหว่างประเทศภายในระเบียบกฎหมายโลก ซึ่งจำเป็นต้องทำตามกฎบัตรสหประชาชาติ และมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศและการทูตการผูกพันในการลงทะเบียนสนธิสัญญาได้กำหนดไว้ในมาตรา 102(1) ของกฎบัตรสหประชาชาติ ค.ศ. 1945

“สนธิสัญญาและข้อตกลงระหว่างประเทศทุกฉบับที่ทำขึ้นโดยสมาชิกสหประชาชาติหลังจากกฎบัตรฉบับปัจจุบันมีผลใช้บังคับ จะต้องลงทะเบียนกับสำนักงานเลขาธิการและเผยแพร่โดยสำนักงานเลขาธิการโดยเร็วที่สุด”

นอกจากนี้ มาตรา 102(2) ยังเพิ่มผลทางกฎหมายสำหรับการไม่ลงทะเบียนด้วย

“ภาคีในสนธิสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างประเทศใดๆ ที่ยังไม่ได้ลงทะเบียน... ไม่สามารถอ้างถึงสนธิสัญญาหรือข้อตกลงนั้นต่อองค์กรใดๆ ของสหประชาชาติได้” (Grenville & Wasserstein, 2013)

จากข้อความดังกล่าวตีความได้ว่าสนธิสัญญาที่ไม่ได้จดทะเบียนจะไม่สามารถอ้างในกระบวนการทางกฎหมายต่อหน่วยงานของสหประชาชาติ เช่น ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) หรือคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้ วัตถุประสงค์และความสำคัญของการจดทะเบียนช่วยให้แน่ใจว่าข้อตกลงระหว่างประเทศจะเปิดเผยต่อสาธารณะและสามารถเข้าถึงได้จะช่วยลดความเสี่ยงของสนธิสัญญาลับและส่งเสริมความรับผิดชอบระหว่างประเทศ หลักการนี้เป็นการตอบสนองโดยตรงต่อพันธมิตรลับที่ก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ขณะเดียวกันทำให้สนธิสัญญาเปิดเผยต่อสาธารณะให้รัฐและองค์กรหลีกเลี่ยงข้อผูกพันที่ขัดแย้งกันและเพิ่มข้อผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้ กรณีหากไม่ได้จดทะเบียนสนธิสัญญา ยังคงมีผลผูกพันตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยถือว่าได้รับความยินยอมอย่างถูกต้อง (โดยการลงมติรับรอง) อย่างไรก็ตามบทบัญญัติของสนธิสัญญาไม่สามารถอ้างได้ต่อหน้าองค์กรของสหประชาชาติ ซึ่งบังคับใช้สนธิสัญญาในการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างประเทศและการทูตพหุภาคีภายใต้กรอบการทำงานของสหประชาชาติ

2.2 จารีตประเพณีระหว่างประเทศ เป็นแหล่งที่มาหลักของกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งได้รับการยอมรับควบคู่ไปกับสนธิสัญญาและหลักการทั่วไปของกฎหมาย ตามมาตรา 38(1)(b) ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) คือ “ศาลจะใช้ประเพณีระหว่างประเทศเป็นหลักฐานของการปฏิบัติทั่วไปที่ได้รับการยอมรับเป็นกฎหมาย” หมายความว่าประเพณีเกิดจากการปฏิบัติจริงของรัฐ การกระทำที่ยึดถือปฏิบัติเป็นประจำควบคู่ไปกับความรู้สึกผูกพันทางกฎหมาย (Opinio Juris) ซึ่งแตกต่างจากสนธิสัญญาซึ่งเป็นลายลักษณ์อักษรและชัดเจน (De Wulf & Sokol (Eds.), 2005) กฎหมายระหว่างประเทศตามธรรมเนียมจะพัฒนาอย่างไม่เป็นทางการผ่านพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ของรัฐ หรือเรียกว่า Soft Law คือ กฎหมายที่ยังไม่

มีสถานะบังคับทางกฎหมายยังมีข้อผูกพันตามหลักทั่วไป ไม่มีผลบังคับใช้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของรัฐจะปฏิบัติตามและมีแนวโน้มจะพัฒนาไปสู่ Hard Law ในรูปของสนธิสัญญา อนุสัญญา พิธีสารระหว่างประเทศได้ซึ่งธรรมเนียม หรือ จารีตประเพณีนั้นไม่ได้เกิดขึ้นในชั่วข้ามคืนแต่จะค่อย ๆ พัฒนาขึ้น แม้ว่าจะไม่จำเป็นต้องใช้เวลานานหลายศตวรรษก็ตามในบริบทเร่งด่วนหรือบริบทใหม่บางอย่าง เช่น อวกาศหรือไซเบอร์สเปซ กฎเกณฑ์ตามธรรมเนียมอาจพัฒนาอย่างรวดเร็ว หากการปฏิบัติที่แพร่หลายและสม่ำเสมอและมาพร้อมกับความคิดเห็นของกฎหมาย (Opinio Juris) ที่ชัดเจน

2.3 หลักกฎหมายทั่วไป หลักทั่วไปของกฎหมายถือเป็นหนึ่งในสามแหล่งหลักของกฎหมายระหว่างประเทศตามที่ได้มีการยอมรับในมาตรา 38(1)(c) ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (The International Court of Justice : ICJ) “ศาลจะใช้หลักทั่วไปของกฎหมายที่ได้รับการยอมรับจากชาติที่เจริญแล้ว” บทบัญญัติดังกล่าวอนุญาตให้ธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศอื่น ๆ อุดช่องว่างทางกฎหมายโดยอาศัยหลักกฎหมายพื้นฐานที่ใช้กันทั่วไปในระบบกฎหมายในประเทศหลัก (Kolb, 2013) โดยเฉพาะกรณีที่สนธิสัญญาและกฎหมายจารีตประเพณีไม่ครอบคลุมหรือมีความไม่ชัดเจนคลุมเครือ หลักกฎหมายทั่วไปที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้โดยศาลระหว่างประเทศ ได้แก่ ข้อตกลงต้องได้รับการปฏิบัติตาม (Pacta Sunt Servanda) หลักความสุจริต (Bona Fide) การห้ามปราม หลักสัญญาต้องเป็นสัญญา หลักกฎหมายปิดปาก หลักความเท่าเทียมกัน หลักการห้ามการละเมิดสิทธิ หลักการชดเชย การกระทำผิด เป็นต้น

2.4 คำพิพากษาของศาล ไม่ถือว่าเป็นที่มาโดยตรงของกฎหมายระหว่างประเทศ แต่สามารถนำมาเป็นวิธีการเสริมที่ช่วยให้การวินิจฉัยหลักกฎหมายได้และมีบทบาทในการบัญญัติกฎหมายระหว่างประเทศโดยทางอ้อม ตามมาตรา 38(1) แห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (Statute of the International Court of Justice : ICJ) ซึ่งใช้เป็นแนวทางทั่วไปในการระบุแหล่งที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในด้าน “คำพิพากษา (Judicial Decisions)” ที่แม้ไม่ใช่ที่มาโดยตรง (Primary Source) แต่มีบทบาทเสริมในการตีความและพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศอย่างมีนัยสำคัญ

“ทั้งนี้โดยอยู่ภายใต้บทบัญญัติของมาตรา 59 คำตัดสินของศาลและคำสอนของนักประชาสัมพันธ์ที่มีคุณสมบัติสูงที่สุดของประเทศต่าง ๆ ในฐานะช่องทางเสริมในการกำหนดหลักนิติธรรม” (Zimmermann, Tams, Oellers-Frahm & Tomuschat (Eds.), 2019)

จากข้อความข้างต้นคำพิพากษาของศาลถือว่าเป็น “วิธีการเสริม (Subsidiary Means)” มิใช่ “แหล่งที่มาโดยตรง (Primary Source)” เช่น สนธิสัญญา จารีตประเพณี หรือหลักกฎหมายทั่วไปแต่สามารถใช้ประกอบการวินิจฉัยหลักกฎหมายได้ในกรณีที่กฎหมายหลักไม่ชัดเจน แม้ไม่ใช่กฎหมายโดยตรงแต่คำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศโดยเฉพาะศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ศาลอาญาระหว่างประเทศ (ICC) ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปมีบทบาทต่อกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น การตีความหลักห้ามการใช้กำลัง (Non-Use Of Force) หรือหลักเขตแดนถาวร (Uti Possidetis Juris) เป็นต้น แม้ไม่มีระบบกฎหมายผูกมัด (Binding Precedent) แบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Common Law) แต่คำพิพากษาย่อมมีน้ำหนัก

ทางวิชาการและปฏิบัติ โดยเฉพาะหากศาลวินิจฉัยซ้ำในทิศทางเดียวกันหลายคดีจะมีผลต่อการสร้างความคิดเห็นทางกฎหมาย (Opinio Juris) และการปฏิบัติของรัฐ (State Practice) เช่น คำวินิจฉัยเรื่องการใช้อาวุธนิวเคลียร์ หรือความรับผิดชอบของรัฐ อาจนำไปสู่การร่างอนุสัญญาใหม่ เป็นต้น

2.5 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ (Publicists) หมายถึง ความเห็นทางวิชาการของนักนิติศาสตร์ระหว่างประเทศชั้นนำ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของหนังสือ บทความทางวิชาการ คำอธิบายคำพิพากษา หรือการให้ความเห็นทางกฎหมาย (Legal Opinions) ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงวิชาการและปฏิบัติ แม้ไม่ใช่แหล่งกฎหมายโดยตรง (Primary Source) แต่เป็นวิธีการเสริม (Subsidiary Means) สำหรับใช้ในการตีความหรือวินิจฉัยหลักกฎหมายระหว่างประเทศมีบทบาทเมื่อต้องตีความจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law) หรือหลักกฎหมายทั่วไป (General Principles of Law) ช่วยตีความหลักกฎหมายที่คลุมเครือเมื่อสนธิสัญญาหรือกฎหมายไม่มีคำอธิบายชัดเจน ความเห็นของนักนิติศาสตร์จึงมีน้ำหนักประกอบในการวินิจฉัย (Riddell & Plant, 2009) สร้างความเข้าใจและพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศ นักวิชาการมักเป็นผู้เสนอแนวคิดใหม่ เช่น การขยายความหมายของสิทธิมนุษยชน หรือการรับผิดชอบของรัฐในการคุ้มครองผู้ลี้ภัยเป็นหลักอ้างอิงในคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) และศาลอื่น ๆ มักอ้างอิงงานเขียนของนักกฎหมายระหว่างประเทศ และมีบทบาทในกระบวนการร่างอนุสัญญาระหว่างประเทศ เช่น ในการจัดทำร่างความรับผิดชอบของรัฐ หรือการนิยามอาชญากรรมระหว่างประเทศ

2.6 หลักความยุติธรรม หมายถึง การจัดสรรสิทธิ หน้าที่และผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมเป็นธรรมและสมเหตุสมผลโดยเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักนี้ไม่ได้เป็นเพียงค่านิยมทางจริยธรรม แต่ได้พัฒนากลายเป็นหลักการพื้นฐานที่แทรกซึมอยู่ในหลายแขนงของกฎหมายระหว่างประเทศทั้งด้านสิทธิมนุษยชน การอนุรักษ์ทรัพยากร การแบ่งเขตแดนและการระงับข้อพิพาท ลักษณะของความยุติธรรมในกฎหมายระหว่างประเทศความเสมอภาคระหว่างรัฐทุกประเทศไม่ว่ามีขนาดหรืออำนาจเพียงใดย่อมมีสถานะเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย (Sovereign Equality) การไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) (Schulte, 2004) โดยเฉพาะในบริบทของสิทธิมนุษยชนและการค้าระหว่างประเทศ การเคารพสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย เช่น การรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองหรือประชาชนในเขตปกครองตนเอง เป็นต้น

3. ความสัมพันธ์กฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในของรัฐ กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของรัฐ (Domestic Law) เป็นระบบกฎหมายสองระดับที่มีเป้าหมายและขอบเขตต่างกันแต่มีความเชื่อมโยงกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่รัฐต้องรับภาระผูกพันจากสนธิสัญญา อนุสัญญาและพันธกรณีระหว่างประเทศจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีรูปแบบการนำมาใช้ในประเทศ (Mitchell & Powell, 2011) ผู้เขียนจึงขอนำอธิบาย 2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์กฎหมายระหว่างประเทศและภายในประเทศ ดังนี้

3.1 ทฤษฎีเอกนิยม หรือ ทฤษฎีเอกภาพ (Monism) เป็นแนวคิดที่มองว่ากฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของรัฐเป็นระบบกฎหมายเดียวกัน โดยไม่แยกจากกันอย่างเด็ดขาดกล่าวคือเมื่อ

รัฐให้สัตยาบันในสนธิสัญญาระหว่างประเทศ หรือผูกพันตนต่อหลักกฎหมายระหว่างประเทศใด ๆ แล้ว หลักกฎหมายดังกล่าวสามารถมีผลบังคับใช้ภายในประเทศได้โดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องออกกฎหมายภายในใหม่เพื่อรองรับ (No Transformation Required) อย่างไรก็ตามภายใต้ทฤษฎีเอกนิยม ยังแบ่งออกเป็น 2 แนวความคิดเห็นหลัก ดังนี้ (Nyvlt, 2012)

3.1.1 กลุ่มที่เห็นว่ากฎหมายภายในรัฐมีอำนาจเหนือกว่าแนวคิดกลุ่มนี้เชื่อว่ารัฐมีอำนาจอธิปไตยสูงสุดและเป็นผู้กำหนดขอบเขตของกฎหมายที่ใช้ภายในประเทศกฎหมายระหว่างประเทศไม่ใช่กฎหมายที่แท้จริงในทางเทคนิค แต่เป็นเพียงกฎเกณฑ์ที่อิงกับศีลธรรม ความสมัครใจ หรือข้อตกลงทั่วไปในกรณีที่กฎหมายภายในขัดหรือแย้งกับกฎหมายระหว่างประเทศกฎหมายภายในควรมีผลบังคับเหนือกว่าแนวคิดนี้พบได้ในรัฐที่ให้ความสำคัญกับอธิปไตยของตนอย่างเคร่งครัด เช่น บางแนวทางในระบบรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมนี หรือรัสเซียที่ระบุว่าศาลรัฐธรรมนูญสามารถตีความไม่รับบังคับบางพันธกรณีหากขัดกับรัฐธรรมนูญ

3.1.2 กลุ่มที่เห็นว่ากฎหมายระหว่างประเทศมีอำนาจเหนือกว่าแนวคิดกลุ่มนี้ถือว่ากฎหมายระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายโดยธรรมชาติตามสำนักกฎหมายธรรมชาติรัฐในฐานะสมาชิกของประชาคมระหว่างประเทศ มีหน้าที่ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศอย่างเสมอภาค หากเกิดความขัดแย้งระหว่างกฎหมายภายในกับกฎหมายระหว่างประเทศจะต้องยึดกฎหมายระหว่างประเทศเป็นหลัก แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักพันธกรณีต้องได้รับการปฏิบัติตาม (Pacta Sunt Servanda) และยังมีการนำมาใช้ในระบบกฎหมายของหลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ หรือเบลเยียมที่ให้สถานะสูงแก่กฎหมายระหว่างประเทศ (Smirnov, 2007)

3.2 ทฤษฎีทวินิยม หรือ ทฤษฎีคู่ขนาน (Dualism) เป็นแนวคิดที่มองว่ากฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของรัฐเป็นสองระบบกฎหมายที่แยกขาดจากกันโดยสิ้นเชิงทั้งในด้านแหล่งที่มา (Ranis, 2006) ผู้มีอำนาจบัญญัติและขอบเขตของการบังคับใช้ภายใต้ทฤษฎีนี้กฎหมายระหว่างประเทศจะไม่มีผลบังคับใช้ภายในรัฐจนกว่าจะมีการ “แปลง (Transformation)” หรือ “อนุวัติการ (incorporation)” โดยการตราเป็นกฎหมายภายในของรัฐอย่างชัดเจน เช่น ออกเป็นพระราชบัญญัติ หรือประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลักษณะสำคัญของทฤษฎีทวินิยมมองว่ากฎหมายภายในเกิดจากเจตจำนงของรัฐหรือองค์กรนิติบัญญัติกฎหมายระหว่างประเทศเกิดจากข้อตกลงระหว่างรัฐ หรือหลักปฏิบัติทั่วไปของประชาคมระหว่างประเทศกฎหมายภายในมุ่งบังคับใช้กับบุคคลในรัฐนั้น ๆ กฎหมายระหว่างประเทศมุ่งควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือองค์กรระหว่างประเทศ พันธกรณีระหว่างประเทศจะไม่มีผลภายในประเทศจนกว่าจะมีการตรากฎหมายภายในเพื่อรองรับ ศาลภายในไม่สามารถใช้กฎหมายระหว่างประเทศได้โดยตรง

สำหรับประเทศไทยได้ยึดหลักทฤษฎีทวินิยมหรือทฤษฎีคู่ขนาน (Dualism) อย่างชัดเจนโดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 178 ซึ่งระบุว่าสนธิสัญญาที่มีผลกระทบต่อประเทศต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา และต้องมีการประกาศหรือแปลงให้เป็นกฎหมายภายในเสียก่อนประชาชนไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศโดยตรง หากยังไม่มี การตรากฎหมายภายใน

รองรับ เช่น การเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) รัฐบาลไทยต้องออก พ.ร.บ. หรือกำหนดนโยบายสาธารณะรองรับเพื่อให้มีผลภายในประเทศ

ภาพที่ 1 รากฐานความคิดของกฎหมายระหว่างประเทศ

องค์ประกอบของรัฐและการรับรองของรัฐ

องค์ประกอบของรัฐตามอนุสัญญามอนเตวิเดโอ ค.ศ. 1933 (Elements of Statehood Under The Montevideo Convention) การกำหนดสถานะของรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศมีพื้นฐานอยู่บนเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในอนุสัญญามอนเตวิเดโอว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ ค.ศ. 1933 (Montevideo Convention on The Rights and Duties of States) (Wallnau, 2004) ซึ่งได้วางองค์ประกอบ 4 ประการ ที่รัฐพึงมีเพื่อให้ถือว่าเป็นรัฐโดยสมบูรณ์ในระบบกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่

1. **ประชากรถาวร (Permanent Population)** การมีประชากรที่อาศัยอยู่ในดินแดนของรัฐอย่างต่อเนื่องไม่จำเป็นต้องมีจำนวนมาก หรือมีสถานะทางกฎหมายเหมือนกันทุกคน ประชากรถาวรเป็นเงื่อนไขพื้นฐานสำหรับรัฐในการใช้อำนาจอธิปไตยเพื่อบริหารจัดการ กำหนดกฎหมายและให้บริการแก่ประชาชน เช่น นครรัฐวาติกัน (Vatican City) มีประชากรถาวรเพียงไม่กี่ร้อยคนแต่ยังถือว่าเป็นรัฐสมบูรณ์ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ (Thirlway, 2019)

2. **ดินแดนที่แน่นอน (Defined Territory)** รัฐต้องมีดินแดนที่สามารถระบุขอบเขตได้ชัดเจนในทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าอาจยังมีข้อพิพาทชายแดนบางส่วนอยู่ การมีดินแดนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการใช้และควบคุมอำนาจอธิปไตย การกำหนดเขตแดนไม่จำเป็นต้องแน่นอนร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ต้องมีพื้นที่หลักที่รัฐใช้อำนาจปกครอง เช่น อิสราเอลมีข้อพิพาทดินแดนกับปาเลสไตน์และประเทศอาหรับ แต่ก็ยังถือว่าเป็นดินแดนของรัฐที่สามารถปกครองได้ (Kaczorowska-Ireland, 2023)

3. **รัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ (Effective Government)** รัฐต้องมีรัฐบาลหรือกลไกที่สามารถใช้อำนาจบริหาร ปกครองและดำเนินกิจการของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถในการใช้อำนาจรัฐอย่างมีประสิทธิภาพเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับความเป็นรัฐ เช่น การบังคับใช้กฎหมาย การจัดเก็บภาษีและ การควบคุมชายแดน เช่น ก่อนการได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 2011 ซูดานใต้มีรัฐบาลปกครองตนเองที่มีความสามารถบริหารภายในดินแดนของตนเองแล้ว (Weeramantry, 2004)

4. ความสามารถในการมีความสัมพันธ์กับรัฐอื่น (Capacity to Enter into Relations with Other States) หมายถึง ความสามารถของรัฐในการดำเนินการทางการทูต การเจรจา การลงนาม สนธิสัญญา หรือการเข้าเป็นภาคีองค์การระหว่างประเทศ ความสามารถนี้เป็นหลักฐานว่ารัฐนั้นสามารถ ดำรงอยู่ในประชาคมระหว่างประเทศได้อย่างเป็นอิสระ เช่น โคโซโว (Kosovo) แม้ยังไม่ได้รับการรับรองจาก บางประเทศ เช่น รัสเซียหรือจีนแต่ก็มีความสามารถในการจัดตั้งสถานทูต ทำความตกลงและเข้าร่วมองค์การ ระหว่างประเทศบางแห่งได้ (Butler, Butler & Maccoby, 2003)

องค์ประกอบทั้ง 4 ประการตามอนุสัญญามอนเตวิเดโอ ค.ศ. 1933 เป็นเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในการ พิจารณาว่าหน่วยทางการเมืองหนึ่งมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะถือว่าเป็น “รัฐ” ต้องได้รับการยอมรับหรือ รับรองจากรัฐอื่นด้วย สำหรับการรับรองของรัฐ (Recognition of States) นั้นการที่รัฐหนึ่งแสดงท่าทีว่ายอมรับว่าอีกรัฐหนึ่งมีสถานะเป็นรัฐตามกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งมีผลทั้งในทางกฎหมายและการเมือง ระหว่างประเทศ โดยให้การรับรองโดยชัดแจ้ง (Express Recognition) เช่น การออกแถลงการณ์อย่างเป็นทางการและการรับรองโดยปริยาย (Implied Recognition) เช่น การตั้งสถานทูตหรือทำสนธิสัญญาทั้งนี้การ รับรองรัฐสามารถกระทำได้ 2 แนวทาง คือ

1. ทฤษฎีประกาศ (Declaratory Theory) การรับรองไม่ใช่เงื่อนไขของการเกิดรัฐหากรัฐมี องค์ประกอบตามอนุสัญญามอนเตวิเดโอครบ 4 องค์ประกอบ คือ 1. ประชากรถาวร 2. ดินแดนที่แน่นอน (Defined Territory) 3. รัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ 4. ความสามารถในการมีความสัมพันธ์กับรัฐอื่นก็ถือว่าเป็น รัฐโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วแม้ยังไม่ได้รับการรับรองก็ถือว่าเป็นรัฐที่สมบูรณ์ (Beever, 2013)

2. ทฤษฎียืนยัน (Constitutive Theory) รัฐจะมีสถานะเป็นรัฐในทางกฎหมายได้เมื่อได้รับการ รับรองจากรัฐอื่นหากไม่มีการรับรองจะไม่มีสิทธิเต็มในเวทีระหว่างประเทศ (Rajagopal, 2003) เช่น กรณี ไต้หวันไม่ได้รับการรับรองจากสหประชาชาติ เพราะจีนคัดค้านแม้มีรัฐบาลและดินแดนชัดเจนก็ตาม

ส่วนการรับรองรัฐบาลของรัฐ (Recognition of Governments in International Law) คือ การที่คณะ บุคคลที่มีอำนาจกระทำการในนามฝ่ายบริหารเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามปกติโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือตามทางของกฎหมายภายในประเทศนั้น ๆ แล้วไม่จำเป็นต้องมีการรับรองรัฐบาลชุดใหม่ หากรัฐบาลใด มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายจะต้องได้รับการรับรองรัฐบาล เช่น การปฏิวัติ หรือ การรัฐประหาร เป็นต้น จำแนกการรับรองรัฐบาลได้ 2 หลักการ

1. ทฤษฎีโตบาร์ (Tobar Doctrine) ตั้งชื่อตาม Carlos Tobar รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศของประเทศเอกวาดอร์ใน ค.ศ. 1907 เป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลในกลุ่มประเทศละตินอเมริกาในช่วง ต้นศตวรรษที่ 20 ประเทศใดที่มีรัฐบาลที่เข้าสู่อำนาจด้วยมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น รัฐประหาร หรือไม่เป็นไป ตามรัฐธรรมนูญของประเทศนั้นควรปฏิเสธการรับรองรัฐบาลที่ได้อำนาจมาโดยการละเมิดระบอบ รัฐธรรมนูญหรือขาดความชอบธรรมจากประชาชนการรับรองควรกระทำเฉพาะรัฐบาลที่ มาจากการ เลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญเท่านั้น (Schuit, 2012) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมหลักนิติธรรมและประชาธิปไตยไม่

การยอมรับรัฐบาลที่เกิดจากการใช้อำนาจโดยไม่ชอบ แม้การกระทำดังกล่าวถูกมองว่าเป็นการแทรกแซงรัฐอื่นก็ตาม

2. ทฤษฎีเอสตราดา (Estrada Doctrine) ตั้งชื่อตาม Genaro Estrada รัฐมนตรีต่างประเทศของเม็กซิโกใน ค.ศ. 1930 พัฒนาเพื่อตอบโต้ทฤษฎีโดบาร์และสนับสนุนหลักอธิปไตยของรัฐโดยมุ่งไปที่สาระสำคัญว่าประเทศใดจะมาโดยชอบหรือมิชอบโดยกฎหมายก็ตามไม่สำคัญซึ่งเป็นกระบวนการภายในประเทศไม่ควรเข้าไปแทรกแซงประเทศนั้น ๆ หากแต่รัฐบาลประเทศนั้นมีความสามารถบริหารประเทศควรให้การรับรองตามหลักการนี้ ทฤษฎีเอสตราดา (Estrada Doctrine) เคารพอธิปไตยของรัฐอื่นส่งเสริมเสถียรภาพในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Trachtman, 2013) แม้จะถูกมองว่าเป็นการยอมรับอำนาจอินยอมโดยพฤตินัยเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ทางสังคมระหว่างประเทศมองว่าการรับรองหรือไม่รับรองรัฐบาลเป็นเพียงนโยบายที่จะนำมาใช้เพื่อยับยั้งความสัมพันธ์บางประการเท่านั้น แต่ไม่มีผลถึงความถูกต้องหรือสมบูรณ์ของรัฐบาลนั้นและในทางปฏิบัติยอมรับว่าเป็นดุลพินิจแต่ละรัฐที่จะให้การรับรองรัฐบาลหรือไม่ซึ่งแม้ว่าจะไม่ได้รับการรับรองจากรัฐบาลอื่น ๆ แต่รัฐบาลประเทศนั้นก็ต้องบริหารประเทศต่อไป เพียงแต่จะเกิดผลเสียบางประการ เช่น การกระทำทั้งหลายของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นกิจการภายในและภายนอกอาจไม่สมบูรณ์ในสายตาของรัฐที่ไม่ให้การรับรอง หรือ อาจถูกปฏิเสธทางการทูต การติดต่อด้านชายแดน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

การระบับข้อพิพาทของกฎหมายระหว่างประเทศ

การระบับข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติเป็นหลักการพื้นฐานของระเบียบกฎหมายระหว่างประเทศ ในระบบที่มีลักษณะความเสมอภาคของอำนาจอธิปไตย การควบคุมและการแก้ไขข้อพิพาทโดยใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่รุนแรงถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการรักษาเสถียรภาพ ความยุติธรรมและหลักนิติธรรมของโลก ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 2(3) ของกฎบัตรสหประชาชาติ “รัฐสมาชิกทั้งหมดมีภาระผูกพันที่จะระบับข้อพิพาทระหว่างประเทศด้วยวิธีการสันติ ในลักษณะที่ไม่ให้สันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศและความยุติธรรมตกอยู่ในอันตราย” กฎหมายระหว่างประเทศมีกลไกต่าง ๆ สำหรับการระบับข้อพิพาทตั้งแต่วิธีการทางการทูต เช่น การเจรจา การไกล่เกลี่ย การปรองดองและการบริการที่ตีไปจนถึงวิธีการทางกฎหมายและการตัดสินคดี เช่น การอนุญาโตตุลาการและการตัดสินคดีต่อศาลและศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ กลไกทั้งหมดนี้แตกต่างกันในแง่ของรูปแบบอำนาจผูกพันและโครงสร้างขั้นตอนแต่ทั้งหมดได้รับการรองรับโดยหลักการความยินยอมของรัฐ (Collier & Lowe, 2000) ผู้เขียนขอจำแนกการระบับข้อพิพาทของกฎหมายระหว่างประเทศ 2 ประการแรกการระบับข้อพิพาทด้วยสันติวิธี ประการที่สองการใช้กำลังแต่ไม่ถึงขั้นการทำสงคราม มีรายละเอียดดังนี้

1. การระบับข้อพิพาทด้วยสันติวิธี หลักการของการระบับข้อพิพาทโดยสันติเป็นหัวใจสำคัญของระบบกฎหมายระหว่างประเทศในระบบโลกที่ไร้ศูนย์กลางซึ่งทุกรัฐมีอำนาจอธิปไตยเท่ากัน กฎหมายระหว่างประเทศจึงต้องกำหนดการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้กำลังคุกคามต่อรัฐอื่น โดยให้ความสำคัญตั้งแต่การเจรจา การ

ไกล่เกลี่ย การไต่สวน การประนีประนอม อนุญาโตตุลาการ ศาลอนุญาโตตุลาการและศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ศาลโลก) (Karaman, 2012) มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การเจรจาโดยตรงระหว่างรัฐคู่พิพาทเป็นกระบวนการที่ทั้งสองฝ่ายเข้ามาปรึกษาหารือหรือแลกเปลี่ยนข้อเรียกร้อง ตลอดจนเหตุผลและหลักฐานที่สนับสนุนจุดยืนของตน ไม่ว่าจะในรูปแบบวาจาหรือลายลักษณ์อักษร โดยมีเป้าหมายเพื่อปรับแก้ข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายให้เกิดความสมดุล และนำไปสู่การตกลงยุติข้อพิพาทในท้ายที่สุด การเจรจานี้อาจกระทำผ่านช่องทางการทูต เช่น คณะทูตถาวร ประมุขแห่งรัฐ หรือนายกรัฐมนตรี ตามแต่ระดับของปัญหาและความเหมาะสมของบริบททางการเมืองและกฎหมายในขณะนั้น

กรณีการเจรจายุติความขัดแย้งระหว่างไทย-กัมพูชาในช่วงปลายปี พ.ศ. 2568 นำไปสู่การลงนามในข้อตกลงหยุดยิงชั่วคราวเป็นระยะเวลา 72 ชั่วโมง เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2568 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเปิดพื้นที่ให้กลไกทางการทูตและการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฝ่ายไทยได้กำหนดเงื่อนไขสำคัญของการหยุดยิง ได้แก่ 1) การหยุดยิงต้องเป็นไปอย่างแท้จริงในภาคสนาม 2) การตรึงกำลังของทั้งสองฝ่ายให้อยู่ในตำแหน่งเดิม 3) ความร่วมมือในการเก็บกู้ทุ่นระเบิดในพื้นที่เสี่ยง กระบวนการดังกล่าวอยู่ภายใต้การตรวจสอบของอาเซียนผ่านกลไกคณะผู้สังเกตการณ์อาเซียน (ASEAN Observers Team: AOT) เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่น ลดความสูญเสียต่อพลเรือน และประเมินเจตนาทางการเมืองและการทหารของคู่ขัดแย้งในระยะสั้น ข้อตกลงหยุดยิงชั่วคราวนี้ถูกออกแบบให้เป็นมาตรการสร้างความไว้วางใจ (Confidence-building Measure) ก่อนการเจรจาอย่างเป็นทางการในระยะถัดไป โดยมุ่งนำไปสู่การหารือในระดับคณะกรรมการชายแดนทั่วไป (General Border Committee: GBC) เพื่อแสวงหาแนวทางยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธีอย่างยั่งยืนในกรอบความร่วมมือทวิภาคีและภูมิภาค

1.2 การไกล่เกลี่ยเป็นหนึ่งในวิธีการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 33 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติซึ่งกำหนดให้รัฐคู่พิพาทพึงใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การเจรจา การสอบสวน การไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ หรือการนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการพิจารณาโดยองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้กำลังหรือทำลายสันติภาพระหว่างรัฐ การไกล่เกลี่ยมีลักษณะเฉพาะคือการที่รัฐที่สามหรือบุคคลที่สามที่ไม่ใช่คู่กรณี เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือให้รัฐคู่พิพาทสามารถหาทางออกได้อย่างสันติ โดยเฉพาะในกรณีที่การเจรจาโดยตรงระหว่างรัฐล้มเหลว หรือมิได้เริ่มต้นขึ้นเลย ตั้งแต่ต้นการไกล่เกลี่ยอาจกระทำได้ในสองลักษณะสำคัญ ดังนี้

1.2.1 การไกล่เกลี่ยในฐานะ “ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitative Mediation)” ในลักษณะนี้รัฐที่สามหรือคณะบุคคลที่สามจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ประสานงานและจัดให้มีการเจรจาระหว่างรัฐคู่พิพาท โดยไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการเสนอข้อยุติหรือชี้แนะเนื้อหาของการเจรจา การไกล่เกลี่ยลักษณะนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดช่องทางให้เกิดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และลดความตึงเครียดระหว่างรัฐ เช่น การที่ประเทศเป็นกลางเช่นสวิตเซอร์แลนด์ เสนอตัวเป็นเจ้าภาพในการประชุมเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐที่มีข้อพิพาท เช่น ตามรายงานสถานการณ์การเจรจาหยุดยิงระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 28

กรกฎาคม พ.ศ. 2568 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ โดยมี มาเลเชียทำหน้าที่เป็นคนกลางภายใต้บทบาทของนายกรัฐมนตรี อันวาร์ อิบราฮิม ในฐานะรัฐสมาชิกอาเซียนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทั้งสองฝ่ายการเจรจา ดังกล่าวมีเป้าหมายหลักเพื่อยุติความตึงเครียดและความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดน (หนังสือพิมพ์แนวหน้า, 2568) ซึ่งบทบาทของมาเลเชียในกรณีนี้สะท้อนหลักการสำคัญของอาเซียน ได้แก่ การไม่แทรกแซงกิจการภายใน แต่สนับสนุนการอำนวยความสะดวก (Good Offices) การแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติวิธี และการใช้กลไกภูมิภาคเพื่อป้องกันการยกระดับความขัดแย้ง การเจรจาหยุดยิงดังกล่าวจึงสามารถมองได้ว่าเป็นตัวอย่างของการทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy) และ การสร้างความไว้วางใจ (Confidence-building Measures) ในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพของภูมิภาคมากกว่าการตัดสินแพ้ชนะทางการเมืองหรือการทหาร

1.2.2 การไกล่เกลี่ยโดยมีส่วนร่วมในการเสนอข้อยุติ (Active Mediation) ในลักษณะนี้รัฐที่สามหรือกลุ่มรัฐ หรือบุคคลที่ได้รับความน่าเชื่อถือในระดับระหว่างประเทศจะเข้าร่วมในการเจรจาโดยตรงกับรัฐคู่พิพาทและมีบทบาทในการ เสนอแนวทางแก้ไขข้อพิพาทหรือข้อยุติที่อาจได้รับการยอมรับจากทั้งสองฝ่าย บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยในกรณีนี้จึงมีลักษณะเชิงรุกและต้องอาศัยความไว้วางใจจากคู่กรณีทั้งสอง (Henriksen, 2019) เช่น บทบาทของสหประชาชาติหรือเลขาธิการสหประชาชาติในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างรัฐในคาบสมุทรเกาหลีหรือตะวันออกกลาง

1.3 การไต่สวน เป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติที่มีลักษณะเฉพาะคือการใช้บุคคลที่สามหรือคณะกรรมการอิสระซึ่งได้รับความเห็นชอบจากรัฐคู่พิพาทเข้ามาทำหน้าที่ในการประมวลและสอบสวนข้อเท็จจริงอันเป็นต้นเหตุของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นวัตถุประสงค์ของการไต่สวน เพื่อรวบรวมและตรวจสอบข้อเท็จจริงจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทให้รัฐคู่กรณีได้รับข้อมูลที่เป็กลางและเชื่อถือได้ซึ่งอาจนำไปสู่การเจรจาข้อพิพาทได้ในภายหลังโดยไม่มีอำนาจในการตัดสินหรือวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอย่างเด็ดขาด การไต่สวนจึงเป็นเครื่องมือเชิงเทคนิคและข้อเท็จจริงมากกว่ากระบวนการทางกฎหมายที่มีผลผูกพัน

1.4 การประนีประนอมเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐโดยสันติที่มีลักษณะเป็นการประสมประสานระหว่างการไต่สวน (Inquiry) และการไกล่เกลี่ย (Mediation) กล่าวคือเป็นวิธีการที่มีรัฐที่สามหรือคณะบุคคลที่สามที่ไม่ใช่คู่กรณีเข้ามาเกี่ยวข้องโดยมีหน้าที่ทั้งในการรวบรวมข้อเท็จจริงและเสนอแนวทางการยุติข้อพิพาทอย่างเป็นระบบแก่รัฐคู่พิพาทที่มีบุคคลหรือรัฐที่สามเข้ามาเป็น “คณะกรรมการประนีประนอม (Conciliation Commission)” ซึ่งอาจได้รับการแต่งตั้งโดยความยินยอมร่วมกันของรัฐคู่กรณีหรือจัดตั้งขึ้นภายใต้สนธิสัญญาหรือองค์การระหว่างประเทศ มีการสอบสวนข้อเท็จจริง เช่นเดียวกับการไต่สวน คณะกรรมการจะดำเนินการเก็บข้อมูล ตรวจสอบหลักฐานและวิเคราะห์สถานการณ์อย่างเป็นกลาง และมีการเสนอแนวทางแก้ไขข้อพิพาทซึ่งเป็นจุดที่แตกต่างจากการไต่สวนเพราะคณะกรรมการประนีประนอมจะจัดทำ “รายงานข้อเสนอนแนะ (Recommendations)” (Boyle & Chinkin, 2007) สำหรับการยุติข้อพิพาทโดยยึดหลักความยุติธรรมและความสมดุล ทั้งนี้รัฐคู่กรณีไม่จำเป็นต้องยอมรับหรือปฏิบัติตาม

ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ หากเห็นว่าไม่เหมาะสมแต่รายงานนั้นมักเป็นพื้นฐานที่ช่วยเปิดช่องทางการเจรจาเพิ่มเติม

1.5 อนุญาโตตุลาการเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐโดยสันติ ซึ่งมีลักษณะถึงตุลาการ กล่าวคือ แม้ไม่ใช่กระบวนการใน “ศาลถาวร” แต่คู่กรณีจะตกลงกันแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลที่เรียกว่า “อนุญาโตตุลาการ” เพื่อวินิจฉัยข้อพิพาท โดยมีผลผูกพันตามกฎหมายระหว่างประเทศ ลักษณะสำคัญของกระบวนการอนุญาโตตุลาการ (Paulsson, 2013)

1. คู่กรณียอมรับกระบวนการด้วยความสมัครใจการเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ รัฐทั้งสองฝ่ายตกลงยินยอมไม่ว่าจะโดยความตกลงล่วงหน้าในสนธิสัญญาหรือโดยตกลงกันภายหลังเกิดข้อพิพาท

2. รัฐคู่กรณีสามารถร่วมกันเลือกอนุญาโตตุลาการได้อาจเลือกเป็นบุคคลเดียวหรือคณะอนุญาโตตุลาการที่ประกอบด้วยสมาชิกที่ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบ

3. ยึดกฎหมายระหว่างประเทศเป็นหลักในการตัดสินการวินิจฉัยของอนุญาโตตุลาการจะใช้หลักกฎหมายระหว่างประเทศและหลักความยุติธรรมเป็นแนวทางหลัก

4. คำวินิจฉัยมีผลผูกพันและถือเป็นที่สุดการตัดสินของอนุญาโตตุลาการมีผลผูกพันตามกฎหมายต่อรัฐทั้งสองฝ่ายและไม่อาจอุทธรณ์หรือเปลี่ยนแปลงได้ เว้นแต่จะมีการตกลงไว้เป็นพิเศษ

1.6 ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศมิใช่ “ศาลถาวร (permanent court)” ในความหมายทางศาลยุติธรรมทั่วไปหากแต่เป็นกลไกเฉพาะกิจ (Ad Hoc Tribunal) ซึ่งจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งคราวตามความตกลงระหว่างรัฐคู่พิพาทเพื่อให้ทำหน้าที่พิจารณาและตัดสินข้อพิพาทระหว่างประเทศในลักษณะที่ผูกพันคู่กรณีลักษณะเฉพาะของศาลอนุญาโตตุลาการ

1. ไม่มีผู้พิพากษาประจำศาลอนุญาโตตุลาการไม่ได้มีองค์คณะหรือผู้พิพากษถาวรประจำศาลเหมือนกับศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) แต่รัฐคู่พิพาทจะตกลงกันเลือกบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการ ตามที่เห็นสมควร

2. ยึดถือกฎหมายระหว่างประเทศในการวินิจฉัยคณะอนุญาโตตุลาการจะใช้ หลักกฎหมายระหว่างประเทศ ตลอดจนข้อตกลงที่รัฐคู่พิพาทกำหนดไว้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาและตัดสินข้อพิพาท

3. มีผลผูกพันตามกฎหมาย (Binding Decision) คำตัดสินของอนุญาโตตุลาการ (arbitral award) มีผลผูกพันตามกฎหมายต่อรัฐคู่กรณีและถือเป็นที่สุด (Final and Binding) โดยไม่สามารถอุทธรณ์ได้ เว้นแต่รัฐจะกำหนดสิทธินั้นไว้ในข้อตกลงล่วงหน้า (Indlekofer, 2013)

ดังนั้นแม้คำชี้ขาดของศาลอนุญาโตตุลาการจะมีผลผูกพันแต่รัฐคู่กรณีมีพันธะต้องปฏิบัติตามคำชี้ขาดต่อเมื่อคำชี้ขาดนั้นอยู่ภายในขอบเขตของอำนาจที่ได้รับมอบตามข้อตกลงอนุญาโตตุลาการเท่านั้น (Within The Scope of The Compromis) หากคำตัดสินเกินไปจากขอบเขตที่ตกลงกันไว้รัฐคู่กรณีย่อมมีสิทธิไม่ปฏิบัติตามในส่วนนั้น

1.7 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือที่รู้จักในชื่อ “ศาลโลก” เป็นองค์กรตุลาการหลักขององค์การสหประชาชาติ (United Nations) และถือเป็นศาลถาวรที่แท้จริงในระบบกฎหมายระหว่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาและวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างรัฐ ตลอดจนให้ความเห็นทางกฎหมาย (advisory opinions) แก่องค์กรระหว่างประเทศที่ได้รับอำนาจตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ ลักษณะสำคัญของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

1. เป็นศาลถาวรที่มีสถานที่และผู้พิพากษาประจำ ศาลตั้งอยู่ที่พระราชวังสันติภาพเมืองเฮกประเทศเนเธอร์แลนด์ประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวน 15 คน ซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติและคณะมนตรีความมั่นคง ผู้พิพากษามีวาระดำรงตำแหน่ง 9 ปีและสามารถได้รับเลือกตั้งซ้ำได้

2. รัฐคู่กรณีไม่สามารถเลือกผู้พิพากษาเฉพาะรายได้ต่างจากอนุญาโตตุลาการที่รัฐสามารถเลือกผู้ตัดสินได้โดยตรง อย่างไรก็ตามหากรัฐคู่กรณีไม่มีผู้พิพากษาเป็นสัญชาติของตนในองค์คณะศาลอนุญาโตตุลาการให้ตั้งผู้พิพากษาเฉพาะกิจ (Ad Hoc Judge) เพิ่มเติมได้ 1 คน

3. ใช้กฎหมายระหว่างประเทศในการวินิจฉัยตามมาตรา 38 แห่ง ธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ศาลใช้แหล่งกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น สนธิสัญญา จารีตประเพณี หลักกฎหมายทั่วไป ตลอดจนคำพิพากษาและความเห็นของนักนิติศาสตร์

คำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศมีผลผูกพันทางกฎหมาย (legally binding) เฉพาะระหว่างรัฐที่เป็นคู่ความในคดีนั้นและไม่ถือเป็นบรรทัดฐานทั่วไป (non-precedent) สำหรับคดีอื่น

2. การใช้กำลังแต่ไม่ถึงขั้นการทำสงคราม ตามกฎบัตรสหประชาชาติ มาตรา 2 (4) กำหนดหลักการสำคัญว่า “สมาชิกทั้งหมดต้องงดเว้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากการข่มขู่หรือใช้กำลังต่อบูรณภาพแห่งดินแดนหรือเอกราชทางการเมืองของรัฐใด ๆ หรือในลักษณะอื่นใดที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสหประชาชาติ” อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติรัฐบางครั้งอาจใช้กำลังในลักษณะที่ไม่ถึงขั้นสงครามเต็มรูปแบบ (Armed Conflict) แต่ก็ยังส่งผลกระทบต่อความมั่นคงระหว่างประเทศ และอาจเข้าข่ายละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศได้ โดยทั่วไปการใช้กำลังเช่นนี้เรียกว่า “การใช้กำลังแต่ไม่ถึงขั้นทำสงคราม (Use Of Force Short Of War)” หรือ “การใช้มาตรการรุนแรงที่ไม่ถึงขั้นอาวุธ” (Corten, 2021)

2.1 การตัดความสัมพันธ์ทางการทูต การเรียกตัวเอกอัครราชทูตกลับประเทศหรือการขับไล่ทูตของรัฐอื่นถือเป็นมาตรการตอบโต้ทางการทูต (Diplomatic Retaliation) ที่ใช้ในกรณีที่รัฐหนึ่งไม่พอใจต่อพฤติกรรมหรือการดำเนินการของรัฐหนึ่ง ซึ่งมองว่าเป็นการละเมิดผลประโยชน์ของตนหรือไม่เคารพต่อหลักพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศลักษณะของการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์การเรียกตัวทูตกลับหรือการขับทูตฝ่ายตรงข้ามออกจากประเทศเป็นการแสดงออกอย่างเป็นทางการถึงความไม่พอใจ (Zeng, 2004) โดยไม่ต้องใช้กำลังและยังไม่ถึงขั้นของการทำสงครามเพื่อให้รัฐคู่กรณีเปลี่ยนพฤติกรรมยอมรับข้อเรียกร้องหรือลดการกระทำที่รัฐนั้นเห็นว่าไม่ชอบธรรมโดยยังเปิดช่องให้สามารถกลับคืนสู่ความสัมพันธ์ได้ภายหลัง ดังกรณีประเทศไทยลดระดับความสัมพันธ์กับกัมพูชา

และเรียกทูตกลับเกิดขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2568 หลังเหตุการณ์ทหารไทยบาดเจ็บจากเหตุทุ่นระเบิดชายแดน ทำให้ไทยเรียกเอกอัครราชทูตกลับหารือและส่งทูตกลับประเทศ พร้อมปิดด่านชายแดนบางแห่งเป็นการแสดงความไม่พอใจต่อการกระทำของกัมพูชาที่ไทยมองว่าเป็นการละเมิดอธิปไตยและเป็นปฏิปักษ์

2.2 มาตรการตอบโต้เบื้องต้น (Retorsion) ของรัฐหนึ่งต่อพฤติกรรมที่ไม่เป็นมิตรของรัฐอื่นหนึ่งโดยกระทำในลักษณะที่แม้จะไม่เป็นมิตรแต่ยังคงชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ (Lawful But Unfriendly Act) กล่าวคือเป็นการใช้สิทธิโดยสุจริตของรัฐในการปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติโดยไม่ละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศ ลักษณะของมาตรการตอบโต้เบื้องต้น (Retorsion) เป็นมาตรการตอบโต้ที่ไม่ใช้กำลัง (Non-Forceful Response) อยู่ภายในขอบเขตของสิทธิอธิปไตยของรัฐเพื่อกดดันหรือเตือนให้รัฐอีกฝ่ายเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การตัดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจหรือยกเลิกโครงการความร่วมมือ การเรียกทูตกลับประเทศ หรือปฏิเสธการออกวีซ่าการยุติความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมหรือการค้าบางประเภท การจำกัดสิทธิเข้าประเทศของเจ้าหน้าที่รัฐของรัฐคู่กรณี (Sverrisson, 2008)

กรณีประเทศไทยปิดด่านชายแดนกัมพูชา 2568 ซึ่งถือเป็นมาตรการตอบโต้เบื้องต้น (Retorsion) เหตุการณ์ความตึงเครียดและการปะทะบริเวณชายแดน จากปัญหาข้อพิพาทพื้นที่ทับซ้อนรอบปราสาทเขาพระวิหาร และปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ (แก๊งคอลเซ็นเตอร์) โดยกองทัพไทยสั่งปิดจุดผ่านแดนทุกประเภท ยกเว้นกรณีจำเป็นทางมนุษยธรรม เช่น ผู้ป่วยและการศึกษา เพื่อปกป้องอธิปไตยและประชาชน ส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดน และธุรกิจขนาดเล็ก แต่ฝ่ายไทยยืนยันว่าสามารถบริหารจัดการความเสี่ยงและหาทางเลือกอื่นได้

2.3 มาตรการตอบโต้ที่โดยสภาพอาจเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ (Reprisal) หากกระทำโดยปราศจากเหตุอันชอบธรรม รัฐผู้กระทำจะอ้างว่าเป็นการตอบโต้ต่อการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศของรัฐอีกฝ่ายก่อนหน้า ดังนั้นจึงถือเป็นการตอบโต้ที่ผิดกฎหมายแต่มีเงื่อนไขให้ยอมรับได้ (Unlawful But Conditionally Permissible Response) ลักษณะสำคัญของเป็นการตอบโต้ที่โดยปกติแล้วขัดต่อกฎหมาย เช่น การยึดทรัพย์สินของรัฐอื่น หรือการระงับสนธิสัญญาโดยฝ่ายเดียว จะกระทำได้เมื่อรัฐคู่กรณีได้กระทำการละเมิดต่อกฎหมายระหว่างประเทศก่อนและรัฐผู้ตอบโต้สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นการใช้สิทธิตอบโต้เพื่อลดความเสียหายหรือเพื่อให้รัฐคู่กรณีกลับเข้าสู่ภาวะชอบด้วยกฎหมาย (Sverrisson, 2008) มาตรการตอบโต้ต้องไม่เกินความจำเป็นและสอดคล้องกับการละเมิดที่เกิดขึ้นรัฐต้องแสดงให้เห็นว่าได้พยายามเจรจา โกล่เกลี่ย หรือนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทอย่างสันติแล้ว

2.4 การแทรกแซงในกฎหมายระหว่างประเทศ การที่รัฐหนึ่งกระทำการใด ๆ เพื่อเข้าไปแทรกแซงหรือก้าวก่ายกิจการภายในหรือกิจการระหว่างประเทศของรัฐอื่นหนึ่ง โดยมีเจตนาเพื่อบังคับหรือกดดันให้รัฐนั้นกระทำหรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ซึ่งหากการแทรกแซงดังกล่าวกระทำในลักษณะที่ละเมิดอำนาจอธิปไตยของรัฐเป้าหมายย่อมถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ การแทรกแซงจะ

ถือว่าผิดกฎหมายตามกฎหมายระหว่างประเทศต้องมียุติบัตรประกอบสำคัญ (Wallace & Martin-Ortega, 2020) ดังนี้

2.4.1 มีการแทรกแซงในกิจการที่เป็นสิทธิภายในของรัฐ (Domaine réservé) เช่น ระบบการปกครอง การเลือกตั้ง สิทธิทางศาสนา หรืออธิปไตยทางเศรษฐกิจกิจการภายในเป็นเรื่องที่รัฐมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการกำหนดโดยไม่ให้รัฐอื่นแทรกแซง

2.4.2 กระทำด้วยเจตนาในการบังคับ (Coercion) การแทรกแซงต้องมีลักษณะเป็นการกดดัน บีบบังคับ หรือข่มขู่ ไม่ว่าจะโดยการใช้กำลัง การคว่ำบาตร หรือการแทรกแซงทางการเมืองเพื่อให้รัฐเป้าหมายเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือพฤติกรรม

กฎหมายระหว่างประเทศกับการพัฒนาสังคม

ในยุคที่โลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีบทบาทสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ชุมชนและปัจเจกบุคคล กฎหมายระหว่างประเทศมิได้จำกัดบทบาทอยู่เพียงการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้นแต่ได้ขยายขอบเขตไปสู่การกำหนดกรอบคุณค่าร่วมเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน กฎหมายระหว่างประเทศจึงเป็นทั้งเครื่องมือและกลไกที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างในสังคม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความยากจน การศึกษา การสาธารณสุข ความเสมอภาคทางเพศและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรม การพัฒนาสังคมในปัจจุบันไม่สามารถดำเนินไปได้โดยปราศจากกรอบแนวคิดทางกฎหมายที่ยึดโยงกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลและพันธกรณีที่รัฐพึงเคารพตามอนุสัญญาระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ ธนาคารโลกและองค์การแรงงานระหว่างประเทศซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและมาตรฐานทางกฎหมายที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสังคมของประเทศต่าง ๆ บทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศจึงมิใช่เพียงการระงับข้อพิพาท หากแต่เป็นการเสริมสร้างสังคมที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และพัฒนาศักยภาพของพลเมืองอย่างรอบด้าน ผู้เขียนจึงขอเสนอกฎหมายระหว่างประเทศกับการพัฒนาสังคม ดังนี้

1. การรับรองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในกฎหมายระหว่างประเทศโดยเฉพาะผ่านอนุสัญญาสำคัญ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) รวมถึงกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (ICESCR) ได้วางหลักการร่วมที่มีผลในการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำที่รัฐภาคีต้องรับรอง เคารพ และจัดให้มีแก่ประชาชนของตน โดยเฉพาะกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมได้เน้นย้ำให้รัฐมีพันธกรณีทางกฎหมายระหว่างประเทศในการจัดให้มีบริการสาธารณะที่เพียงพอและทั่วถึงทั้งในด้านการศึกษา การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย การประกันสังคมและการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี หลักการเหล่านี้ไม่เพียงยึดโยงกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนในเชิงปัจเจกเท่านั้น แต่ยังสะท้อนเจตนารมณ์ของประชาคมโลกในการ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และส่งเสริมความเป็นธรรมในเชิงโครงสร้าง เมื่อรัฐได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาย่อมต้องดำเนินนโยบาย

ภายในประเทศให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ ทั้งในด้านการออกกฎหมาย การจัดสรรงบประมาณ การวางแผนพัฒนาและการคุ้มครองกลุ่มเปราะบางซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้หลักนิติธรรมระหว่างประเทศ

2. การส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงการเติบโตทางเศรษฐกิจเข้ากับความเป็นธรรมทางสังคมและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยมีกรอบแนวคิดระดับโลก เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ค.ศ. 2015 และเน้นหลักการ “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Leave No One Behind)” เป็นหัวใจสำคัญในการกำหนดทิศทางนโยบายสาธารณะของรัฐสมาชิก ในด้านกฎหมายระหว่างประเทศข้อตกลงปารีสว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Paris Agreement) ถือเป็นความตกลงพหุภาคีที่มีผลผูกพันและเป็นกลไกสำคัญที่บ่งชี้ว่าการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ประเด็นทางเทคนิคหรือภายในของแต่ละรัฐอีกต่อไปแต่เป็นหน้าที่ร่วมกันของประชาคมโลกในการจำกัดภาวะโลกร้อนและส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบเศรษฐกิจคาร์บอนต่ำกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมระหว่างประเทศ โดยเน้นให้รัฐต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเปราะบาง เช่น ชุมชนชายขอบ เกษตรกรรายย่อยและชนพื้นเมืองที่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างไม่เป็นธรรม

3. การคุ้มครองกลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาสเป็นหัวใจสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศยุคใหม่ที่ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างถ้วนหน้าไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้หญิง คนพิการ หรือผู้ลี้ภัย ต่างเป็นกลุ่มที่อาจประสบกับการเลือกปฏิบัติ การถูกทอดทิ้งหรือการถูกกีดกันจากบริการพื้นฐานในสังคม ด้วยเหตุนี้อนุสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับจึงถูกพัฒนาขึ้นเพื่อวางมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเหล่านี้อย่างชัดเจนและมีผลผูกพันอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: CEDAW) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของบุคคลผู้มีความพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) และอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย (1951 Refugee Convention) ต่างล้วนเป็นกลไกกฎหมายระหว่างประเทศที่สร้างหลักประกันทางสิทธิมนุษยชนในระดับเฉพาะกลุ่มและกำหนดพันธกรณีแก่รัฐภาคีให้ดำเนินการตามหลักการแห่งความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติและให้การคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพการให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาเหล่านี้ส่งผลให้รัฐมีพันธะทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ต้องนำหลักการไปแปลงเป็นกฎหมายภายในรัฐ นโยบายสาธารณะ มาตรการส่งเสริมและกลไกการเยียวยาซึ่งถือเป็นการผลักดันให้เกิดการพัฒนาทางโครงสร้างที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล กลุ่มเปราะบางจึงไม่ถูกมองว่าเป็นภาระของสังคม แต่เป็น “ผู้มีสิทธิ (right-holders)” ที่รัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองและส่งเสริม (duty-bearers) ตามหลักการนิติธรรมและความเป็นธรรมในระดับโลก

4. การพัฒนาสังคมผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างหลักการแห่งความร่วมมือ (international cooperation) กับพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน กฎหมายระหว่างประเทศในปัจจุบันไม่ได้จำกัดบทบาทอยู่เฉพาะการระงับข้อพิพาทหรือการรักษาความสงบ แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างกลไกความร่วมมือเพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance: ODA) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ประเทศพัฒนาแล้วใช้อำนวยความสะดวกสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาให้สามารถจัดบริการสาธารณะ ลดความยากจนและสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืน องค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ (United Nations) องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) และธนาคารโลก (World Bank) ต่างมีบทบาทสำคัญในการจัดสรรงบประมาณ การสนับสนุนด้านความรู้ การเงินและการวางมาตรฐานนโยบายสาธารณะที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะในด้านการศึกษา การสาธารณสุขและการเปลี่ยนผ่านด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ความร่วมมือในระดับภูมิภาค เช่น ในกรอบของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ได้กลายเป็นเวทีสำคัญในการขับเคลื่อนพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพและการศึกษา โดยผ่านการจัดทำแผนแม่บท (Blueprints) ข้อตกลงร่วมและกลไกติดตามที่มีลักษณะกึ่งผูกพันทางการเมือง แม้จะมีใช้ในลักษณะของกฎหมายระหว่างประเทศแบบมีผลบังคับใช้ (Hard law) แต่กลไกเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการสร้าง “ความผูกพันโดยธรรมชาติ (soft obligations)” หรือภาระผูกพันเชิงนโยบายที่ผลักดันให้รัฐสมาชิกต้องดำเนินการพัฒนาสังคมในแนวทางที่สอดคล้องกันทั้งภูมิภาค การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศเช่นนี้ ไม่เพียงแต่เป็นการแบ่งปันทรัพยากร แต่ยังเป็นการแบ่งปันคุณค่า มาตรฐานและความรับผิดชอบร่วมกันในการสร้างสังคมโลกที่เท่าเทียม มีศักดิ์ศรีและยั่งยืนในระยะยาว

บทสรุป

รากฐานความคิดกฎหมายระหว่างประเทศกับการพัฒนาสังคมนำเสนอภาพรวมของพัฒนาการทางความคิด บทบาท และความสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศในบริบทของการสร้างระเบียบโลกที่ยั่งยืน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์พื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในอดีตที่ตั้งอยู่บนหลักแห่งอำนาจนิยมและการใช้กำลัง ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรง เช่น สงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ทำให้เกิดการตระหนักถึงความจำเป็นของกฎหมายระหว่างประเทศในการควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. 1945 เพื่อส่งเสริมสันติภาพ ความมั่นคง และความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งเห็นว่ากฎหมายระหว่างประเทศมีรากฐานมาจากหลักกฎหมายธรรมชาติ หลักอำนาจอธิปไตย หลักความยินยอมของรัฐและหลัก Pacta Sunt Servanda หรือ “สนธิสัญญาต้องได้รับการปฏิบัติ” ซึ่งสะท้อนถึงการยึดมั่นในความยุติธรรม ความเสมอภาคและความรับผิดชอบร่วมกันของประชาคมระหว่างประเทศโดยแหล่งที่มาหลักของกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ สนธิสัญญา จารีตประเพณี หลักกฎหมายทั่วไป คำพิพากษาของศาลและความเห็นของนักนิติศาสตร์ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างระเบียบกฎหมาย

ระหว่างรัฐและระหว่างองค์กระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันยังให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ทั้งในระดับสากล และกรณีประเทศไทย โดยเฉพาะการอ้างถึงรัฐธรรมนูญไทย มาตรา 178 ซึ่งกำหนดขั้นตอนการเจรจา ลงนาม การให้สัตยาบันและการประกาศใช้ โดยประเทศไทยยึดตามทฤษฎีทวินิยมที่แยกกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในออกจากกัน ซึ่งหมายความว่าพันธกรณีระหว่างประเทศจะไม่มีผลภายในประเทศจนกว่าจะมีกฎหมายรองรับ นอกจากนี้องค์ประกอบของรัฐตามกฎหมายอนติเดโอ ค.ศ. 1933 ได้แก่ ประชากรถาวร ดินแดนที่แน่นอน รัฐบาลที่มีประสิทธิภาพและความสามารถในการมีความสัมพันธ์กับรัฐอื่น พร้อมทั้งอภิปรายแนวคิดเกี่ยวกับการรับรองรัฐและรัฐบาล โดยอธิบายผ่านทฤษฎีประกาศ (Declaratory Theory) และทฤษฎียืนยัน (Constitutive Theory) รวมถึงทฤษฎีโตบาร์และเอสตราดาซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับของรัฐอื่นกับความชอบธรรมของรัฐบาลในประชาคมโลก ในส่วนของกลไกการบังคับข้อพิพาทระหว่างประเทศเน้นสันติวิธีตามหลักกฎหมายสากล เช่น การเจรจา การไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ และการพิจารณาตัดสินโดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ รวมถึงกลไกการตอบโต้ที่ไม่ใช่การใช้กำลังทหาร เช่น Retorsion และการตัดความสัมพันธ์ทางการทูต ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามลดการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- จุ่มพต สายสุนทร.(2552). **กฎหมายระหว่างประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- บุญรวม เทียมจันทร์ ศรีัญญา วิชชาธรรม. (2560). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560**. กรุงเทพฯ ฯ : วิญญูชน.
- พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีผลผูกพันตามหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา. **วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหารศน.** 4(1),69–79.
- หนังสือพิมพ์แนวหน้า. (2568). **นายกฯ‘มาเลเซีย’หวังเป็นคนกลางเจรจา‘ไทย-กัมพูชา’ หลังปะทะเดือดระลอกล่าสุด**. สืบค้นจาก <https://www.naewna.com/inter/901760> เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2568.
- Alfredsson, G., & Eide, A. (Eds.). (2023). **The Universal Declaration of Human Rights: a common standard of achievement**. Martinus Nijhoff Publishers.
- Beever, A. (2013). The declaratory theory of law. **Oxford Journal of Legal Studies**, 33(3), 421–444.
- Boyle, A., & Chinkin, C. (2007). **The making of international law**. oup Oxford.
- Butler, G. G., Butler, G., & Maccoby, S. (2003). **The development of international law**. The Lawbook Exchange, Ltd..
- Chapnick, A. H. (2004). **Redefining Canadian: a history of Canada and the origins of the United Nations Organization, 1941–1945**.

- Chiu, H. (2012). **The capacity of international organizations to conclude treaties, and the special legal aspects of the treaties so concluded.** Springer.
- Collier, J. G., & Lowe, V. (2000). **The settlement of disputes in international law: institutions and procedures.** OUP Oxford.
- Corten, O. (2021). **The law against war: the prohibition on the use of force in contemporary international law.** Bloomsbury Publishing.
- Davies, N. (2012). **Vanished kingdoms: The rise and fall of states and nations.** Penguin.
- De Wulf, L., & Sokol, J. B. (Eds.). (2005). **Customs modernization handbook.** World Bank Publications.
- Fassbender, B., Peters, A., Peter, S., & Högger, D. (Eds.). (2012). **The Oxford handbook of the history of international law.** Oxford University Press.
- Finnis, J. (2011). **Natural law and natural rights.** Oxford University Press.
- Gehring, T. (2007). **Treaty-making and treaty evolution (pp. 467–497).** Oxford Univ. Press.
- Grenville, J., & Wasserstein, B. (2013). **The major international treaties of the twentieth century: a history and guide with texts.** Routledge.
- Grewe, W. G. (2013). **The epochs of international law.** Walter de Gruyter.
- Henriksen, A. (2019). **International law.** Oxford University Press, USA.
- Hollis, D. B. (Ed.). (2020). **The Oxford guide to treaties.** Oxford University Press.
- Indlekofer, M. (2013). **International arbitration and the permanent court of arbitration (Vol. 27).** Kluwer Law International BV.
- Kaczorowska-Ireland, A. (2023). **Public international law.** Routledge.
- Karaman, I. V. (2012). **Dispute Resolution in the Law of the Sea (Vol. 72).** Martinus Nijhoff Publishers.
- Klabbers, J. (2020). **International law.** Cambridge University Press.
- Klabbers, J. (2023). **The concept of treaty in international law (Vol. 22).** Brill.
- Kolb, R. (2013). **The international court of justice.** Bloomsbury Publishing.
- Lepard, B. D. (2010). **Customary international law: a new theory with practical applications.** Cambridge University Press.
- Mingst, K., & Karns, M. P. (2019). **The United Nations in the post-cold war era.** Routledge.
- Mitchell, S. M., & Powell, E. J. (2011). **Domestic law goes global: Legal traditions and international courts.** Cambridge University Press.

- Muschik, E. M. (2022). **Building states: The United Nations, development, and decolonization, 1945–1965**. Columbia University Press.
- Neff, S. C. (2014). **Justice among nations: a history of international law**. Harvard University Press.
- Nyvt, M. J. (2012). **Aristotle and Plotinus on the intellect: Monism and dualism revisited**. Lexington Books.
- Paulsson, J. (2013). **The idea of arbitration**. OUP Oxford.
- Rajagopal, K. R. (2003). On implicit constitutive theories. **Applications of Mathematics**, 48, 279–319.
- Ranis, G. (2006). **Is dualism worth revisiting? (pp. 371–385)**. Springer US.
- Riddell, A., & Plant, B. (2009). **Evidence before the international court of justice**. British Institute of International and Comparative Law.
- Roosevelt, E. (2024). **Universal declaration of human rights**. Author's Republic.
- Schuit, A. (2012). Recognition of governments in international law and the recent conflict in Libya. **International Community law review**, 14(4), 381–402.
- Schulte, C. (2004). **Compliance with decisions of the International Court of Justice**. Oxford university press.
- Shaw, M. N. (2017). **International law**. Cambridge university press.
- Smirnov, A. (2007). **Dualism and monism: How really different are the two versions of Sufi ethics?**. na.
- Sverrisson, H. B. (2008). **Countermeasures, the international legal system, and environmental violations**. Cambria Press.
- Thirlway, H. (2019). **The sources of international law**. Oxford University Press.
- Tomuschat, C. (2008). **Pacta sunt servanda (pp. 1059–1078)**. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Trachtman, J. P. (2013). **The future of international law: global government**. Cambridge University Press.
- Trindade, A. A. C. (2010). **International law for humankind: towards a new jus gentium (Vol. 6)**. Brill.
- Tzouvala, N. (2020). **Capitalism as civilisation: a history of international law (Vol. 142)**. Cambridge University Press.

- Wallace, R. M., & Martin-Ortega, O. (2020). **International law**. Sweet and Maxwell.
- Wallnau, K. C. (2004). **Software component certification: 10 useful distinctions**. Carnegie Mellon University, Software Engineering Institute.
- Weeramantry, C. G. (2004). **Universalizing international law (Vol. 48)**. Brill.
- Wolfrum, R., & Röben, V. (Eds.). (2005). **Developments of international law in treaty making (Vol. 177)**. Springer Science & Business Media.
- Zeng, K. (2004). **Trade threats, trade wars: Bargaining, retaliation, and American coercive diplomacy**. University of Michigan Press.
- Zimmermann, A., Tams, C. J., Oellers-Frahm, K., & Tomuschat, C. (Eds.). (2019). **The statute of the International Court of Justice: a commentary**. Oxford University Press.